

Oud Leiden Nieuws

KWARTAALBLAD VAN DE HISTORISCHE VERENIGING OUD LEIDEN

Zondag 17 mei:	Bijeenkomst werkgroep Dirk van Eck met lezing van Jan Laurier
Zaterdag 6 juni:	HVOL-excursie 'Ontdek verrassend Tilburg'
Donderdag 11 juni:	Erfgoedcafé Leiden
Woensdag 1 juli:	Algemene Ledenvergadering met lezing over de Hortus door Carla Teune
Woensdag 22 juli:	HVOL-jeugdexcursie 'Spinkind' in Leiden

De Lange Mare, omstreeks 1907, een van de gedempte grachten uit de met dit nummer meegestuurde wandeling (uitgeverij Dr. Trenkler Co., Leipzig).

Oud Leiden Nieuws
jaargang 3 nr. 2
mei 2015

Bij deze Oud Leiden Nieuws treft u een routeboekje aan voor een gedemptegrachtenwandeling. Het boekje is tot stand gekomen vanuit Het Waterambacht Leiden (www.waterambacht-leiden.nl). Dat is een vereniging die zich inzet voor behoud en versterking van het stadswater in Leiden.

Het routeboekje leidt u langs de vele dempingen die door de eeuwen heen binnen de singels hebben plaatsgevonden en geeft daarvan ook een historisch overzicht. Het bestuur van de HVOL en het Waterambacht denken dat dit onderwerp voor u interessant kan zijn en bieden u het boekje gratis aan. We wensen u er veel plezier mee.

AGENDA

Zondag 17 mei 2015

Dirk van Eckbijeenkoms: korte presentatie van de activiteiten van de werkgroep met als hoofdmoot de Dirk van Ecklezing door Jan Laurier. Over de ingrijpende veranderingen die Leiden doormaakte in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw. Na discussie wordt de bijeenkomst afgesloten met een borrel. Plaats: Museum De Lakenhal, Oude Singel 28. Tijd: 15.00 tot 18.00 uur. Zaal open 14.45 uur. (Zie ook pagina 17).

Tot en met dinsdag 2 juni 2015

Tentoonstelling over de Leidse kunstenaar Humbert de Superville (1770 - 1849). Plaats: Universiteitsbibliotheek, Witte Singel 27.

Zaterdag 6 juni 2015

Busexcursie 'Ontdek verrassend Tilburg' van de HVOL. (Zie ook pagina 22).

Zaterdag 6 juni 2015

Leidse Orgeldag, georganiseerd door de Stichting Orgelstad Leiden.

Donderdag 11 juni 2015

Tweede bijeenkomst Erfgoedcafé. Plaats: het nieuwe depot van Erfgoed Leiden en omgeving (ELO) aan de Zaalbergweg (industrieterrein Roomburg). Aanvang: 16.30 uur.

Woensdag 1 juli 2015

Algemene Ledenvergadering met aansluitend een lezing van Carla Teune over 425 jaar Hortus Botanicus. (Zie ook de pagina's 7 tot en met 11). Plaats: Oranjerie van de Hortus Botanicus, Rapenburg 73. Aanvang: 19.30 uur, inloop vanaf 19.00 uur.

Tot en met woensdag 1 juli 2015

Tentoonstelling 'Zeven eeuwen Leids Laken' over de Leidse lakenindustrie tot 1977. En een collectiepresentatie van moderne kunst 1880-1950 met werken van onder anderen Floris Verster, Jan Toorop en Theo van Doesburg. Plaats: Museum De Lakenhal, Oude Singel 28.

Woensdag 22 juli 2015

Jeugdexcursie 'Spinkind' van de HVOL over weeskinderen in de 17de eeuw in Leiden. (Zie ook pagina 23).

Vrijdag 6 november 2015

Symposium 'Gebouwd in Leiden', georganiseerd door de HVOL, de Universiteit Leiden en de Stichting Historisch Leiden. (Zie ook pagina 19 en 20). Plaats: Lokhorstkerk, Pieterskerkstraat 1. Tijd: 14.00 tot 17.00 uur.

Let op: toegang tot lezingen georganiseerd door de HVOL alleen op vertoon van ledenpas. Niet-leden betalen € 5,-.

Drukke

Wij hadden een bijzondere Algemene Ledenvergadering op 25 maart. Wie er was, kan ervan getuigen. Wij waren te gast bij de gemeente in de Burgerzaal: een vereniging als de onze kan niet veel mooier terecht. Dank dus aan de gemeente! Het was ook een bijzondere vergadering, omdat de voorstellen voor aanpassing van de Statuten en het Huishoudelijk Reglement goed ontvangen werden door de aanwezige leden. Dat was mede dankzij de inspanningen van een aantal leden die voorafgaand aan de vergadering inhoudelijk commentaar gaven op de tekst. Dank dus evenzeer daarvoor, want het betekent, dat het bestuur met een gepast vertrouwen de statutair noodzakelijke tweede ledenvergadering tegemoet gaat op 1 juli aanstaande. U treft de aankondiging en agenda op pagina 7 in dit nummer aan. Dank ben ik ook verschuldigd aan de leden die vastbesloten waren om van de vergadering en daarop volgende lezing van Els Kloek geen woord te missen, ondanks heftige pogingen van de technische apparatuur om dat te verhinderen.

Het zal u ongetwijfeld net zo vergaan als mij: je staat in de boekwinkel, neust natuurlijk door het schap 'Leiden' (want dat kun je niet laten) en dan treft je steeds opnieuw de geweldige hoeveelheid publicaties die verschijnt over onze stad. Het zijn uitgaven van allerhande soort en maat: dikke pillen en dunne katernen, bundels en studies, foto- en tekstuutgaven. Voor elk wat wils is er en steeds opnieuw kun je iets moois of interessants kiezen. Wie niet kiezen wil, maar al-

les op de plank wil hebben, moet goed doorsparen. Die almaar groeiende 'Leidse' bibliotheek is een teken van de steeds bredere en diepere kennis die wij opdoen over onze stad, maar ook en meer nog, dat die kennis over Leiden mag rekenen op een grote schare van belangstellenden. Als wel eens beweerd wordt, dat Leidenaren niet trots zijn op hun stad (wellicht omdat zij hun trots wat verborgen houden), dan is toch wél waar, dat er een grote belangstelling bestaat voor de geschiedenis van Leiden en voor de vertaling van die geschiedenis naar het heden.

Onze vereniging biedt vele leden de gelegenheid om actief te zijn op dit boeiende terrein. En de HVOL is niet de enige die dat doet: er is ook een 'Erfgoedkoepel', een verzameling van enkele tientallen grote en kleine verenigingen en stichtingen die elk op eigen wijze (een deel van) de Leidse historie centraal stellen. Allemaal hebben ze uw steun nodig! Ook de Historische Vereniging Oud Leiden (en dat eerste woord maakt binnenkort officieel deel uit van onze naam) rekent graag op uw actieve steun: ons geluid klinkt luider door veel en meer leden. De beste ledenwervers zijn de leden. Ik daag u graag uit om deze stelling waar te maken. Bij voorbaat dank!

Rens Heruer,
voorzitter HVOL

Notulen Algemene Ledenvergadering van de Historische Vereniging Oud Leiden, gehouden op woensdag 25 maart 2015 in het Stadhuis, Leiden

Aanwezig (bestuur): dhr. R. Heruer (voorzitter), dhr. P. Birker, dhr. E. Broesterhuizen, dhr. G. Kramer, mevr. T. Schoonheim, mevr. M. Smitsloo (secretaris, notulen deze vergadering), dhr. V. Wijnands. Aanwezig (overige leden): 64.

Afwezig met kennisgeving: dhr. B. Devilee, dhr. G. De Ceuninck, mevr. I. Moerman (erelid), mevr. T. Pieterse.

Opening en ingekomen stukken.

De voorzitter opent de vergadering om 19.30 uur met een bijzonder woord van welkom aan de spreker van vanavond, Els Kloek, notaris Rik Kamps, die de vereniging vanavond terzijde staat in verband met agendapunt 7 en de scheidende bestuursleden dhr. P. Birker en mevr. M. Smitsloo.

Notulen algemene ledenvergadering van 25 maart 2014 en de extra ledenvergadering van 10 september 2014.

Beide notulen worden onder dankzegging aan de secretaris goedgekeurd. Er zijn geen opmerkingen.

Ingekomen stukken en mededelingen.

Er zijn geen ingekomen stukken, wel diverse e-mails, zoals die van de leden L. Barendregt, A. de Jong en P. de Baar over de voorgenomen wijziging van de Statuten en het Huishoudelijk Reglement. Zie daarvoor verder agendapunt 7.

• Jaarverslag 2014.

Het jaarverslag wordt, onder dankzegging aan de secretaris, goedgekeurd.

Financiële jaarstukken, verslag penningmeester en kascommissie. Benoeming nieuw lid kascommissie in plaats van dhr. Valk.

Penningmeester dhr. V. Wijnands verontschuldigt zich allereerst voor het verschil van € 100,- tussen de begrotingspost contributies van 2014 en de staten van baten en lasten over 2014. De cijfers van de staat van baten en lasten kloppen wel.

Structureel heeft de vereniging in 2014 € 45.000/€ 46.000,- ontvangen en € 55.000,- uitgegeven. Dank zij diverse legaten en schenkingen is de exploitatie toch kloppend, maar deze inkomsten zijn niet structureel. De contributie is al jaren niet verhoogd, terwijl de kosten stijgen. De leden moeten met een contributieverhoging rekening houden.

Sommige leden storten contributie zonder nadere vermelding welk jaar deze betaling betreft. Het zou de penningmeester veel uitzoekwerk schelen als dat wel wordt vermeld en als leden betalen aan de hand van de jaarlijkse acceptgiro.

Het nieuwe ledenadministratiesysteem bevindt zich in een testfase, dhr. Wijnands hoopt het dit jaar goed werkend te krijgen.

Dhr. W. Laman (uit Leiderdorp) ziet een fors vermogen op de balans. Hij vraagt zich af of het beleid er bewust op is gericht dat zo hoog moge-

lijk te laten oplopen. Dhr. Wijnands zegt dat het vermogen is ontstaan in het verleden en hij met een structurele begroting wil werken waarin de baten en lasten gelijk zijn. Hij probeert elk jaar op 'nul' uit te komen. Overigens is het vermogen rentedragend geparkeerd.

De heren R. Hogenelst en T. Valk hebben op 28 januari 2015 de administratie over het verenigingsboekjaar en de balans per 31 december 2014 gecontroleerd en alles in uitstekende staat en in orde bevonden. De vergadering bekrachtigt het voorstel van de commissie om de penningmeester onder dankzegging te dechargeren.

Dhr. Valk treedt na twee jaar af, onder dankzegging voor zijn werkzaamheden. In zijn plaats stelt de heer W. Laman (uit Oegstgeest) zich beschikbaar voor de kascommissie. Dhr. Hogenelst stelt zich beschikbaar om nog een jaar te blijven.

Samengaan met de Vereniging Jan van Hout.

Dhr. W. Bleijie en dhr. R. Heruer ondertekenen, respectievelijk als voorzitter Vereniging Jan van Hout en voorzitter Historische Vereniging Oud Leiden het stuk waarin het samengaan wordt bezegeld. Dhr. Bleijie schetst kort de achtergrond van de vereniging Jan van Hout, die destijds is ontstaan als 'een soort fanclub' voor de voormalige Leidse gemeentesecretaris/archivaris. Door de verbreding van werkzaamheden van het Regionaal Archief Leiden, thans Erfgoed Leiden e.o. geheten, is de eigenlijke functie van de vereniging in de loop der tijd minder geworden. Vrijwilligers werken tegenwoordig meer op afstand, via internet. Jan van Hout was volgens dhr. Bleijie een illustre man over wie regelmatig in het blad en op de site van de HVOL iets zal worden verteld. Ook wordt jaarlijks een speciale Jan van Houtlezing gehouden, voortaan onder auspiciën van onze vereniging. Dhr. Bleijie zegt de HVOL

dankbaar te zijn dat Jan van Hout bij ons een plaatsje heeft gekregen.

Dhr. Heruer stelt dat Jan van Hout een aanwinst voor de HVOL is.

Wijziging Statuten en Huishoudelijk Reglement.

Verschillende leden hebben gereageerd op de door het bestuur voorgestelde teksten (zie kwartaalblad nr. 1, 2015). Deze hebben geleid tot een aantal aanpassingen, dat ter plekke aan de leden wordt uitgereikt. Eén reactie kwam een paar uur voor de vergadering binnen en kon dus nog niet worden verwerkt.

Het grootste deel van de veranderingen betreft een volledig nieuw art. 18, verder zijn er wat technische verbeteringen en aanpassingen, zowel taalkundig als inhoudelijk.

Dhr. Heruer stelt dat het goed is nu niet op alle details in te gaan. Zijn vraag is of de leden in algemene zin het idee van nieuwe Statuten en Huishoudelijk Reglement kunnen 'omarmen'. Wijzigingen zijn noodzakelijk omdat ze verouderd zijn en omdat de wetgeving door de jaren heen is veranderd, de HVOL kent ook steeds omvangrijker activiteiten.

Besloten wordt alle opmerkingen mee te nemen en de gecorrigeerde statuten/huishoudelijk reglement volgens de voorschriften in een tweede vergadering te accorderen. Aan de lezing van 1 juli (in de Hortus) wordt daarom een ledenvergadering gekoppeld waarin de definitieve versie van de statuten en het huishoudelijk reglement ter stemming wordt gebracht. Daarbij zijn uiteraard alleen de leden stemgerechtigd.

Opmerkingen die worden meegenomen bij de opstelling van de eindversie van de teksten:

- Mevr. L. Witkam: in art. 11, lid 3: het woord 'regelen' moet veranderd in 'regelingen'.

- Dhr. W. Laman (Leiderdorp): art. 18, lid 4: ‘blanco stemmen worden als niet uitgebrachte stemmen betiteld, dus ongeldige’. Waarom is daarvoor gekozen? Notaris R. Kamps: het punt zou er uit kunnen, er zou discussie kunnen ontstaan dat deze stemmen bewust ongeldig zijn, hij zou het er niet zomaar uitlaten. Die keuze is aan de vereniging. Dhr. Heruer stelt voor dat het bestuur zich daar nog een keer over buigt.
- Dhr. A. de Jong: in wijzigingsvoorstel, onderdeel D, art. 14, lid 4 staat dat leden van de financiële commissie jaarlijks gekozen worden in plaats van deze telkens voor drie jaar te benoemen. Hij stelt voor het woordje ‘jaarlijks’ te laten vervallen.
- Dhr. A. de Jong: art. 18, regel 8 en 9 van de statuten zouden er uit moeten, de werking van de artikelen is wel aanwezig, want ze staan in de wet, maar ze kunnen uit de tekst.
- Dhr. A. de Jong: de verkiezing van nieuwe bestuursleden gaat nu bij coöptatie. Tegenkandidaten kunnen slechts na de nodige moeite (verzamelen van handtekeningen) worden voorgesteld. Waarom geeft het bestuur niet openlijk(er) kennis van vacatures? Dat is democratischer. Dhr. Heruer stelt dat de suggestie dat een en ander niet democratisch verloopt, niet juist is. Hij is gevoelig voor het argument dat in de procedure iets verbeterd kan worden en stelt voor de tekst zo te laten als deze nu is. Geen enkel lid wordt belemmerd als het bestuurslid wil worden, alleen moet er wat meer kracht worden verzameld.

Overigens benadrukt dhr. Heruer dat met deze statutenwijziging de vereniging formeel de naam krijgt die zij alweer een paar jaar hanteert: het woord ‘historische’ is daar aan toegevoegd om

meer te benadrukken dat we een historische vereniging zijn. Hij vindt het nuttig dat onder de aandacht van de leden te brengen, omdat we de oude naam, ‘Vereniging Oud Leiden’, meer dan 100 jaar hebben gedragen.

Intermezzo over vaandels en grachten.

Dhr. Heruer: de HVOL ontwikkelt zich steeds meer als ‘broedplaats’ van nieuwe initiatieven en hij kondigt twee bijzondere zaken aan.

- In 2011 is ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de 3 October Vereeniging een ‘Vaandelroute’ gemaakt met 54 stoeptegels op evenzovele verschillende plekken in de stad rond het thema 3 oktober. De vereniging heeft besloten deze ‘Vaandelroute’ over te dragen aan de HVOL. Namens de 3 October Vereeniging stelt dhr. E. Filemon dat deze route mede voor basisschoolleerlingen is ontwikkeld. Net als de HVOL wil de 3 October Vereeniging proberen ook kinderen meer bij de geschiedenis van Leiden te betrekken.
- Dhr. J. Wieles en dhr. P. de Baar hebben namens het ‘Waterambacht’ een wandelroute gemaakt langs de gedempte grachten van Leiden en deze in een boekje gebundeld. Het boekje wordt op 1 mei a.s. om 14.30 uur aan burgemeester H. Lenferink aangeboden (locatie: trouwsteiger bij het Stadhuis/Koornbrug). Door ‘eendrachtige samenwerking’ krijgen alle leden van de HVOL het boekje cadeau. Het wordt met het kwartaalblad mee-gestuurd.

Bestuursmutaties.

Aftredend zijn dhr. P. Birker en mevr. M. Smitsloo. Dhr. Heruer bedankt beiden.

Beide bestuursleden hebben belangrijke verdiensten voor Oud Leiden gehad: mevr. Smitsloo was

een zeer attente en volijverige secretaris die ook veel contactwerk deed binnen en buiten de vereniging, terwijl door en onder leiding van dhr. Birker het Mededelingenblad is uitgegroeid tot het mooie blad Oud Leiden Nieuws.

De voorzitter meldt dat in kleine kring nog afscheid van beiden wordt genomen.

Het bestuur stelt als nieuwe bestuursleden dhr. A. Brandenburg en dhr. W. Bleijie voor. Dhr. Brandenburg wordt secretaris en dhr. Bleijie is afkomstig van de Vereniging Jan van Hout, maar zal als 'gewoon' bestuurslid, niet als afgevaardigde daarvan, in het HVOL-bestuur zitting nemen. De leden gaan onder applaus akkoord.

Rondvraag en wat verder ter tafel komt.

- dhr. L. Barendregt vraagt zich af of de aangepaste/nieuwe versie van de statuten en het huishoudelijk reglement in hun totaliteit op-nieuw in het blad worden opgenomen. Dhr. Heruer: nee, dat zou weer vele extra pagina's en dus kosten met zich meebrengen. Hij raadt de leden aan het vorige blad te bewaren en de in het nieuwe blad opgenomen wijzigingen (in een 'wijzigingsnota' te publiceren) daarmee te vergelijken. Wel zal de eindversie in

haar totaliteit op de website worden geplaatst.

- mevr. M. Schröder: het ledenblad van de Vereniging Oud Oegstgeest (VOO) is, vergeleken met dat van de HVOL, veel fraaier en groter. Het formaat van dat van de HVOL heeft zijn beste tijd gehad. Dhr. Heruer: de HVOL kan momenteel niet meer kosten maken voor het blad, ook omdat de vernieuwing van de website erg kostbaar is. Bovendien hebben wij een zeer gewaardeerd, maar kostbaar Jaarboekje, de VOO heeft dat niet. Maar het blad is en blijft een punt van aandacht.

Dhr. Heruer spreekt tot slot zijn dank uit jegens alle vrijwilligers die binnen de HVOL actief zijn in bestuur, werkgroepen en commissies. Er wordt 'hard gewerkt met hart en ziel'. Hij roept de leden op om andere leden aan te brengen, met name 'de dertigers' zijn meer dan welkom, omdat de HVOL zich meer op jongeren wil gaan richten.

Sluiting.

Niets meer aan de orde zijnde, sluit de voorzitter de vergadering rond 20.45 uur. Daarna houdt mevr. E. Kloek een lezing over 'Kenau en Magdalena. Vrouwen in de 80-jarige oorlog', waarna de leden nog een drankje wordt aangeboden.

Extra ledenvergadering

van de Historische Vereniging Oud Leiden op woensdag 1 juli 2015.

Locatie: Oranjerie van de Hortus aan het Rapenburg 73 in Leiden.

Aanvang: 19.30 uur, inloop vanaf 19.00 uur.

Opening - Ingekomen stukken en mededelingen

Notulen algemene ledenvergadering 25 maart jl (zie pagina 4 tot en met 7)

Wijziging Statuten en Huishoudelijk Reglement ('tweede ronde', zie pagina 8 tot en met 10)

W.v.t.t.k. - Rondvraag

Sluiting, gevolgd door lezing Carla Teune 'Hortus 425 jaar'

Naar nieuwe Statuten en Huishoudelijk Reglement

Op 25 maart 2015 werden tijdens de Algemene Vergadering de bestuursvoorstellen behandeld voor wijziging van de Statuten en het Huishoudelijk Reglement van onze vereniging. De conceptnotulen van die vergadering vindt u elders in dit blad.

De tekst van de door het bestuur voorgestelde Statuten en Huishoudelijk Reglement zoals in die Algemene Vergadering behandeld, vindt u in OLN 2015, nr. 1. Tijdens de vergadering werden enige nadere voorstellen van het bestuur op papier uitgedeeld, mede naar aanleiding van binnengekomen reacties van enkele leden van onze vereniging. Ook tijdens de vergadering kwamen er op- en aanmerkingen en wijzigingsvoorstellen. Het bestuur heeft zich over dit alles gebogen en komt met de hieronder genoemde wijzigingsvoorstellen op de conceptteksten van Statuten en Huishoudelijk Reglement zoals gepubliceerd in OLN 2015, nr. 1.

Het bestuur vraagt de leden de geamendeerde tekst van de Statuten en Huishoudelijk Reglement goed te keuren tijdens de op 1 juli te houden Algemene Vergadering (voor de agenda zie pagina 7; een tweede ledenvergadering ter goedkeuring van nieuwe Statuten en Huishoudelijk Reglement is volgens de thans geldende Statuten voorgeschreven). Het opnieuw in zijn geheel afdrucken van de thans voorgestelde tekst van de Statuten en Huishoudelijk Reglement in OLN zou een te kostbare zaak zijn. Maar u kunt de integrale tekst wél vinden op de website van de HVOL (www.oudleiden.nl). Daar vindt u ook de tekst van de huidige Statuten en Huishoudelijk Reglement.

Het bestuur stelt de volgende wijzigingen voor ten opzichte van de in OLN 2015, nr. 1 afgedrukte tekst.

Statuten

Artikel 8 (koptekst): ‘Jaarlijkse bijdragen’ wordt ‘Financiële bijdragen’.

Artikel 9: De eerste volzin dient te luiden: ‘Het Bestuur bestaat uit een door de Algemene Vergadering te bepalen aantal van minimaal zeven en maximaal elf personen die door de Algemene Vergadering worden benoemd. (...)’

Artikel 11 lid 3: ‘regelen’ wordt ‘regels’.

Artikel 12 lid 3: ‘benoemd’ wordt ‘ingesteld’.

Artikel 13 lid 1 wordt vervangen door: ‘Het Bestuur kan commissies en werkgroepen instellen en ontbinden. Het Bestuur stelt het mandaat van commissies en werkgroepen vast.’ Lid 1 vervangt lid 2.

Artikel 14 lid 4: De eerste volzin van de tekst dient te luiden: ‘De Algemene Vergadering benoemt uit de leden een financiële commissie van drie personen die geen deel uit mogen maken van het Bestuur en geen zakelijke of familierelatie mogen hebben met de penningmeester.’ (...)

Artikel 17 lid 1: in tweede volzin ‘door’ schrappen.

Artikel 17 lid 2: De tekst dient te luiden: ‘Van het verhandelde in elke vergadering worden door de secretaris of een ander door de voorzitter daartoe

aangewezen persoon notulen gemaakt, die door de Algemene Vergadering worden vastgesteld en door de voorzitter en de notulist worden ondertekend.'

Artikel 18: dit artikel wordt gedeeltelijk gewijzigd en tevens verandert (daardoor) de volgorde van de leden. Het (gehele) artikel dient als volgt te luiden:

'Artikel 18.

Besluitvorming en wijze van stemmen Algemene Vergadering.

De Algemene Vergadering neemt besluiten bij acclamatie of door middel van stemming. Stemming vindt plaats indien een of meer stemgerechtigde aanwezigen dat verlangen.

Stemming geschiedt door handopsteken van de stemgerechtigde aanwezigen. Indien een of meer stemgerechtigde aanwezigen dat verlangen vindt hoofdelijke stemming plaats.

Bij stemming door handopsteken stelt de voorzitter de uitslag vast. Indien het oordeel van de voorzitter direct na het uitspreken ervan door een of meer stemgerechtigde aanwezigen wordt betwist, vindt alsnog hoofdelijke stemming plaats. Dit geschiedt ook als de voorzitter heeft geconstateerd dat er geen sprake is van een evidente meerderheid.

Hoofdelijke stemming geschiedt mondeling in geval van zaken en schriftelijk in geval van personen. Mondelinge stemming geschiedt op basis van de presentielijst van stemgerechtigde aanwezigen; de voorzitter stemt in dit geval als laatste. Schriftelijke stemming geschiedt met gesloten stembriefjes.

Voor zover de statuten of de wet niet anders bepalen, worden alle besluiten van de Algemene Vergadering genomen met volstreekte meerder-

heid van de uitgebrachte stemmen.

Blanco stemmen en ongeldige stemmen gelden als niet uitgebracht.

Indien bij een verkiezing van personen niemand de volstreekte meerderheid heeft verkregen, heeft een tweede stemming, of in geval van een bindende voordracht, een tweede stemming tussen de voorgedragen kandidaten, plaats. Staken de stemmen bij verkiezing van een persoon die als enige wordt voorgedragen, dan beslist de voorzitter van de Algemene Vergadering.

Staken de stemmen, dan is het voorstel verworpen, onverminderd het bepaalde in lid 7 van dit artikel.

Het ter Algemene Vergadering uitgesproken oordeel van de voorzitter omtrent de inhoud van een genomen besluit voor zover gestemd werd over een niet schriftelijk vastgelegd voorstel, is bindend. Wordt echter onmiddellijk na het uitspreken van dat oordeel de juistheid ervan betwist, dan vindt een nieuwe stemming plaats wanneer de meerderheid van de vergadering of, indien de oorspronkelijke stemming niet hoofdelijk geschiedde, een stemgerechtigde aanwezige dit verlangt. Door deze nieuwe stemming vervallen de rechtsgevolgen van de oorspronkelijke stemming. Is bij de oproeping gehandeld in strijd met het bepaalde in lid 5 van artikel 15, dan kan de Algemene Vergadering niettemin rechtsgeldig besluiten, tenzij een meerderheid van de aanwezige leden zich daartegen verzet.'

Artikel 21 lid 4, laatste regel: 'worden' wordt 'woorden'.

Artikel 22 lid 1: 'staturen' wordt 'statuten'.

Artikel 22 lid 3: het tweede 'is' vervalt.

Plaatsing artikel 22: Dit artikel wordt herplaatst

en wordt artikel 20, waardoor artikelen 20 en 21 worden vernummerd tot resp. artikelen 21 en 22.

Huishoudelijk Reglement (HHR)

Artikel 1: In samenhang met de aangepaste wijziging van de Statuten als hiervoor aangegeven onder B. vervalt artikel 1 lid 1 van het HHR onder hernummering van de leden 2 t/m 4 van dit artikel tot resp. lid 1 t/m 3.

Artikel 3 lid 2: Tekstueel: de tekst dient te luiden: 'Een kandidaatstelling door het Bestuur noch die door de leden is geldig, indien niet voor de benoeming is gebleken dat de kandidaat een benoeming zal aanvaarden.'

Artikel 1 lid 4: Het tekstdeel van dit artikel bestaande uit de twee laatste volzinnen wordt separaat opgenomen als (oorspronkelijk) lid 5, maar na de aanpassing hiervoor onder A als lid 4 van artikel 1.

Artikel 6: In samenhang met de voorgestelde wijziging van artikel 18 van de Statuten als hiervoor aangegeven onder G. wordt een nieuwe tekst van artikel 6 HHR voorgesteld. Dit (gehele) artikel luidt dan:

'Artikel 6

Stemmen bij acclamatie is alleen dan toegestaan indien er geen tegenvoorstellen, dan wel geen tegenkandidaten zijn.

Bij stemmen over personen wordt per vacature gestemd.

In geval van stemming met gebruik van stembriefjes als bedoeld in artikel 18 lid 4 van de Statuten, benoemt de Algemene Vergadering een onafhankelijke commissie van stemopneming die belast wordt met het tellen van de stemmen. De commissie doet terstond verslag van haar bevindingen, waarna de uitslag wordt vastgesteld door de voorzitter.

Over onderwerpen die niet op de agenda zijn geplaatst, kunnen geen besluiten worden genomen, tenzij de vergadering een voorstel met betrekking tot zulk een onderwerp tot urgentievoorstel verklaart. Tot urgentievoorstel kan niet worden verklaard een voorstel dat de rechten en/of plichten van de leden wijzigt.'

Artikel 7 lid 1: In samenhang met de aangepaste wijziging van de Statuten als hiervoor aangegeven onder D. worden de eerste twee volzinnen van dit artikel vervangen door de volgende tekst: 'De leden van de financiële commissie hebben twee jaar zitting.' Vanaf 'Dezelfde persoon..' blijft het artikel ongewijzigd.

Digitale nieuwsbrief

Aan het begin van elke maand brengt de HVOL een digitale nieuwsbrief uit, met daarin aandacht voor de komende activiteiten, recent nieuws en achtergrondinformatie. U kunt zich voor deze nieuwsbrief aanmelden door een e-mail te sturen naar promotie@oudleiden.nl. Uw e-mailadres wordt door ons alleen gebruikt voor toezending van de nieuwsbrief.

De Leidse Hortus 425 jaar: Oud, maar zeker niet ingeslapen!

Lezing door Carla Teune op woensdag 1 juli 2015 in de Hortus Botanicus

Aan de hand van een powerpointpresentatie gaat Carla Teune voor in een 'wandeling' door de geschiedenis van de Leidse Hortus Botanicus die dit jaar 425 jaar bestaat. Zij is oud-hortulana van de Hortus. In de loop van haar lange carrière heeft zij een enorme kennis van planten opgebouwd. Na haar pensionering bleef zij actief in de Hortus. Zij verzorgt rondleidingen, geeft lezingen en organiseert tal van publieksactiviteiten.

In de presentatie wordt een drietal 'oude heren' extra belicht omdat ze in de geschiedenis van de Hortus, maar ook in die van de plantenwereld en de 'horticultuur' zo bijzonder belangrijk zijn geweest. Het zijn Carolus Clusius, Herman Boerhaave en Philipp Franz von Siebold.

Carolus Clusius was de eerste Horti Praefectus. In 1594 werd hij hoogleraar in Leiden en onder zijn leiding werd de Hortus aangelegd. Herman Boerhaave was directeur van de Hortus van 1709 tot en met 1728. Hij bracht veel verbeteringen aan en beschreef vele nieuwe plantensoorten. In de lezing worden enkele pagina's uit zijn zadenboeken en een plant uit zijn herbarium getoond. Philipp Franz von Siebold schonk na zijn terugkeer uit Japan een dertigtal Japanse gewassen aan de Hortus, waarvan er nu nog vijftien aanwezig zijn. Hij was vooral voor de tuinbouw een belangrijk en invloedrijk man.

De kassen komen ook aan de orde, met een aantal 'antieke' foto's en het in 1938 gebouwde kassencomplex, dat nog maar heel kort geleden een grote renovatie heeft ondergaan. De in 1744 gebouwde Oranjerie, de plaats waar de lezing wordt gehouden, wordt evenmin vergeten. Dat prachtige gebouw werd zo'n tien jaar geleden gerenoveerd en staat nu op de lijst voor een nieuwe onderhoudsbeurt.

Deze virtuele rondwandeling zal u vast evenveel plezier doen als het Carla Teune iedere keer weer doet, zowel 'op het droge' (zoals op 1 juli) als ook tijdens de vele 'echte' rondleidingen die zij al jaren met erg veel plezier in de Hortus geeft.

Kuipen verplaatsen in de Leidse Hortus (1891).

De Stem van Leiden

Tussenstand

Zoals eerder gemeld staan in ons oralhistoryproject De Stem van Leiden interviews met oudere Leidenaren centraal. Het gaat ons om hun levensverhalen die door een groep getrainde interviewers worden verzameld en via ons worden toegevoegd aan een database van herinneringen. Deze database die voor iedereen toegankelijk moet zijn, zal doorlopend gevuld worden met nieuwe herinneringen. Vanuit het oogpunt van de sociale geschiedenis hebben we gekozen om te beginnen met 'gewone' Leidenaren (M/V) van 75 jaar en ouder.

In het vorige nummer van OLN gaven we de stand van zaken weer zoals die aan het begin van dit jaar was. Omdat de vrijwilligers intussen al enkele keren bij elkaar gekomen zijn om de ervaringen met de interviews te bespreken, is het nu tijd voor een tussenstand.

De interviews

Er zijn tot nu toe, steeds door twee vrijwilligers, zo'n vijftien interviews afgenomen, waarvan de eerste ook naar ELO zijn gezonden. We wachten nog op duidelijkheid van hun kant over de opslag van het complete materiaal in hun database.

Sommige vrijwilligers hebben één interview achter de rug, anderen hebben al meerdere respondenten bezocht. Een uitzondering vormt een respondent die zoveel te vertellen heeft, dat twee van ons al zes keer bij hem op bezoek zijn geweest. Een andere respondent bleek behalve over haar man en haar gezin verder niets te kunnen vertellen. Dat interview was dus snel afgelopen, ondanks pogingen om andere zaken aan de orde te stellen.

De ene respondent is blij met de aandacht die door de interviewer wordt gegeven, de andere is zichtbaar verheugd als hij gecomplimenteerd wordt na afloop van het gesprek.

Hoe verschillend de interviews ook kunnen lopen, één ding springt er uit: onze vrijwilligers zijn zeer te spreken over het interviewen. Wel vindt men het doorvragen soms moeilijk, omdat

het snel drammerig kan overkomen. De afspraak was dat de een het gesprek voert en de ander in de gaten houdt of diverse onderwerpen aan bod komen.

Omdat we nog in het begin staan van een hopelijk langdurig project, zijn onze vrijwilligers er bij hun eerste gesprekken verschillend mee om gegaan. Een aantal met interviewervaring weet de neiging om ook iets te vragen te onderdrukken en schrijft die vragen op een papier, om ze later pas te stellen. Anderen gaan impulsiever te werk en praten soms door elkaar heen. Dat maakt in elk geval het af luisteren van de opname een stuk lastiger. Ook dit vormt dus een leerproces. Het is daarnaast ook leerzaam om jezelf als interviewer terug te horen.

Het is belangrijk dat de twee interviewers hun rollen goed afstemmen en dat ze die voorafgaande aan het interview duidelijk maken aan de respondent. Interviewers die veel van Leiden weten, kunnen de neiging hebben teveel herkenning te geven tijdens het gesprek. Het is aan te raden niet veel zelf in te vullen.

Hoewel er pas een handjevol interviews gedaan

is en we nog geen serieuze analyse kunnen geven, zijn er al twee thema's te noemen. De Tweede Wereldoorlog blijkt in de meeste gesprekken een grote rol te spelen. Ook de maatschappelijke rol van de vrouw, al of niet getrouwd, is een ander thema dat de moeite waard is te analyseren. In een volgend nummer van OLN zullen we daarop terugkomen.

Transcripties

Hoewel iedereen zowel door ons als door Marlou Schrover van de Universiteit Leiden gewaarschuwd was dat het transcriberen van een interview een zeer tijdrovende bezigheid is, blijkt het menigeen toch vies tegen te vallen. Je moet heel vaak toch een stukje opnieuw afspelen om te kunnen horen wat er nu precies gezegd is. Een paar mensen stelden voor om het transcriberen aan derden uit te besteden. Hoewel de meeste anderen bezwaren hadden, zijn we na een uitgebreide discussie tot het besluit gekomen dat het is toegestaan, mits de interviewers ervoor zorgen dat de transcriptie door derden perfect is. De transcriptie dient alle woorden die gesproken zijn te bevatten, alleen de eh's en ah's mogen weggelaten worden.

Respondenten

De respondenten zijn meestal door onszelf aangebracht. Enkelen hebben zich vorig jaar op de Dag van de Leidse Geschiedenis in de Hooglandse Kerk spontaan aangemeld bij de kraam van onze Dirk van Eck werkgroep. We hebben tot nu toe uit een kleine 50 respondenten geput. Sommigen blijken zich toch bij nader inzien te bedenken. Anderen stellen het uit omdat ze geen tijd hebben of misschien omdat ze er toch tegenop zien. We wachten met het werven van nieuwe respondenten tot na de eva-

luatie die we voor de zomer van het project als geheel houden.

Gang van zaken

In de afgelopen maanden zijn er onder andere verbeteringen in diverse documenten aangebracht. Er zijn bijvoorbeeld twee verschillende contracten opgesteld waarvan er één vanaf heden van tevoren aan de respondent ter ondertekening wordt voorgelegd. Het ene is een overeenkomst zonder voorwaarden, het andere bevat wel een aantal voorwaarden die afhankelijk van de wensen van de respondent wel of niet worden opgenomen. Het gaat hier dan om persoonsgegevens of om bepaalde passages uit een interview die niet toegankelijk zullen zijn voor het publiek.

We zitten in een leerproces met ons project, waarbij niet alles meteen vlekkeloos verloopt. Niet iedereen heeft daarvoor begrip, zodat enkelen zijn gestopt. Gelukkig hebben we nu nog 22 zeer enthousiaste vrijwilligers over. Hoewel het niet gemakkelijk is om anderen tot meedenken te bewegen, is dat voor de voorbereiding van de evaluatie toch gelukt.

Nieuwe vrijwilligers welkom!

Tijdens de bijeenkomst op 17 mei, voorafgaand aan de Dirk van Ecklezing, zullen we kort bij ons project stilstaan en een oproep doen voor nieuwe vrijwilligers. Op deze plaats wil ik dat ook doen. Wie graag met de tweede ronde van De Stem van Leiden wil meedoen en nu alvast wil meedenken en zich inwerken, kan zich aanmelden bij destemvanleiden@kpnmail.nl.

We gaan hopelijk met nog meer enthousiaste mensen verder met De Stem van Leiden.

Herman Verlint

Tramhistorie in Leiden en omstreken

In een van de vorige uitgaven van Oud Leiden Nieuws besteedden we aandacht aan het nogal ongewone vervoer van de blauwe trams op dek-schuiten door Leiden. Maar er is meer te vertellen over dit vervoermiddel. Tot begin jaren zestig van de vorige eeuw werd het Leidse stadsbeeld gedomineerd door de grote en zware trams van de NZH en in wat mindere mate door de gele trams van de HTM.

De 'blauwe' van de NZH werd ingezet op de lijnen van en naar Den Haag en naar de kustplaatsen Katwijk en Noordwijk. Vroeger was er ook nog de lijn naar Haarlem, de zogenaamde Bollenlijn. Maar die werd al in 1949 opgeheven, spoedig nadat de lijn in 1948 was ingekort tot Heemstede. De 'gele' had zijn begin- en eindpunt op de Haarlemmerstraat tegenover zwembad de 'Overdekte' en onderhield de lijn naar Den Haag via Wassenaar.

We hebben uit ons archief wat afbeeldingen van beide trams opgediept en in dit artikel afgebeeld. Eerst twee opnames in de Breestraat, gefotografeerd door W.M. van Rooijen en aan

de Beeldbank geschonken door W. van Oosten. Links een drierijtuigencombinatie (schakeltram) uit de 400-serie, de zogenaamde Budapest. Deze werd ingezet sinds 1924 en dankt zijn naam aan de het feit dat zij werden gebouwd door de fa. Ganz & Co te Boedapest. Uiterst links op de foto de speelgoedwinkel van Groesz, gespecialiseerd in modelbouw en miniatuurtreinen van roemruchte merken als Trix en Märklin. Op de rechterfoto een beeld aan de andere kant van de Breestraat. We zien twee gelede trams uit de 600-serie die werden gebouwd door Beynes te Haarlem en operationeel waren sinds 1932. Aardig detail is de prijs: 43.000 gulden per stuk. De linkercombinatie is op weg naar Noordwijk, de rechter, met zogenaamde Gooise aanhanger, gaat richting Den Haag. De foto is van 21 september 1960.

Let ook op het overige gemotoriseerde vervoer. Het is één en al Volkswagenen wat de klok slaat: links een zogenaamd spijlbusje T1 en rechts een eerste type Kever met het karakteristieke 'brille-tje' als achterraut. Tegenwoordig kosten deze klassieke automodellen een klein fortuin.

Ook de bovenstaande twee foto's zijn aan de Beeldbank geschonken door W. van Oosten. De linkerfoto is genomen op de Hogewoerd. Twee stadstrams van het type 500 passerden elkaar. Ze leken erg op de Budapesters, maar waren gebouwd door Beynes in Haarlem. De rechter is op weg naar de Plantage, de linker naar het centraal station. Het niet meer voor te stellen dat er in de Hogewoerd twee van zulke kolossen naast elkaar pasten en er nog ruimte overbleef voor een trottoir! Rechts zien we de luifel van de Camerabioscoop (daarvoor Casino). Hier werden over het algemeen de wat meer 'intellectuele' films vertoond, die we heden ten dage cultfilms zouden noemen.

De rechterfoto is genomen in de Rijnstraat in Katwijk aan den Rijn en laat zien dat het nog smaller kan. De tram rechts is op weg naar het eindpunt in de Tramstraat, terwijl de linker - aan de richtingtrommel te zien - onderweg is naar de remise. Als bewoner van deze straat moest je eerst voorzichtig om de hoek van de voordeur kijken alvorens je je op straat waagde. Hoewel de herrie die deze trams maakten ook al een goede waarschuwing was.

Op de volgende pagina ten slotte nog twee foto's van de gele tram. Op de linkerfoto (gemaakt door F. van Dam, geschonken door N. Bavelaar) zien we de gele tram staan aan het eind van de Haarlemmerstraat, klaar voor vertrek naar Den Haag. Rechts de befaamde snackbar 'De Drie Vissers', voor een zak patat na de zwemles in de 'Overdekte' aan de overkant. Vanaf het andere eind van de Haarlemmerstraat tot de afslag Wassenaarseweg op de Rijnsburgerweg deelde de HTM de rails met die van de NZH. Daarna ging het op eigen spoor verder via Haagsche Schouw en Wassenaar met als eindpunt de Turfmarkt in Den Haag. Twee motorwagens hebben de sloop overleefd en zijn in prachtig gerestaureerde staat te bewonderen bij het Haags Openbaar Vervoer Museum.

Op de rechterfoto (ook een schenking van W. van Oosten) staat de gele tram op de Stationsweg in gezelschap van twee stadstrammetjes uit de 300-serie, die de verbinding onderhielden tussen de Leidse Buurt in Oegstgeest en de Hoge Rijndijk. Ook hiervan is nog een exemplaar bewaard gebleven bij het Haags Openbaar Vervoer Museum. Regelmatig worden hiermee ritjes georganiseerd door Den Haag en omgeving.

Jubileumboekje werkgroep B&W-notulen

Met het samengaan van de vereniging Jan van Hout met de HVOL is er ook een werkgroep ‘overgestoken’. Die is overgebleven van de assisterende groepen die werden ingesteld toen het werk aan het vierdelige werk *‘Leiden Geschiedenis van een Hollandse stad’* begon. De eerste groep presenteerde al in 2005 *Het Leidse Pluche*. Van de nog bestaande werkgroep ‘B&W Notulen van na de Stadhuisbrand’ verschenen de besluiten van 1929 tot en met 1955 in 2007 op www.janvanhout.nl. Later oppeerde de vrijwilligerscoördinator van Erfgoed Leiden, dat ook de geschiedenis van de inmiddels 12,5 jaar bestaande werkgroep beschrijving verdiende.

Het ontstaan, de werkwijze, de problemen en tevens de herkenbare ontwikkelingen in de stad bieden een veelzijdig beeld van het werk. Alle dertien huidige leden en een aantal leden van vroeger leverden een bijdrage. Met een voorwoord van de burgemeester komt hem het eerste exemplaar toe, zoals allen die bijdroegen er ook een zullen ontvangen. Op de website van de HVOL is er – na de verschijning medio juni – een en ander van te zien. Bij voldoende interesse kan er een tweede uitgave worden gedrukt. Het geïllustreerde boekje, op A5-formaat, telt 82 pagina’s en kost 17,50 euro. Belangstellenden kunnen zich aanmelden bij H. Lodder, via e-mail lodderromijn@kpnplanet.nl.

Nieuwe Leden

We zijn heel blij met de aanmelding van de volgende nieuwe leden, die we van harte welkom heten in onze vereniging:

M.M.Aart de Jong, G. van den Berg, A.H. ter Haar, H. de Haas, W. en L. Hettinga, M.F.P. Hoogduin-Berkhout, C.G.N. Kat, D. Kinkel, F.C. Kreukniet, R. Roskam, B. Rozema, F.H. Singerling, H.J. Visser, A. Voskuilen, J. van Wallinga, L.J.H. Westgeest-Zeegers en R.M.M. van Zalen.

Leiden: Van zorgenkind naar verzorgingsstad

Voorproefje van de Dirk van Ecklezing op 17 mei

Mijn grootmoeder, Coba Laurier, stierf in de tweede helft van de jaren vijftig. Ze was een geboren en getogen Leidse. Denkend aan de veranderingen van de *stad* (die overigens aanzienlijk groter is dan de gemeente), vraag ik me wel eens af met hoeveel verbazing ze in het tegenwoordige Leiden zou hebben rondgelopen. In haar tijd en mijn jeugd was het een stad met twee gezichten: het industriële Leiden en dat van de elite. Die twee gezichten komen tot uitdrukking in twee anekdotes: de eerste uit mijn jeugd, de tweede uit de tijd dat ik opgenomen was in het academische milieu van de Alma Mater. In mijn kinderjaren hoorde ik stevast het verhaal van studenten die gloeiende centen vanaf het balkon van de tram op straat gooiden om zich vervolgens te vermaken over arbeiderskinderen die ze opraapten en hun vingers brandden. Later, eenmaal opgenomen in universitaire kring, hoorde ik nogal eens het verhaal dat het statistisch heel opmerkelijk was dat Leiden gemiddeld Nederlands laagste IQ had, ondanks de aanwezigheid van dé universiteit en haar studenten. De twee verhalen illustreren de klassenscheiding die in de jaren vijftig in Leiden nog bestond, met overigens daarbinnen ook weer de nodige lagen en standen.

Die stad bestaat niet meer. De grote omwenteling heeft plaatsgevonden in de jaren zeventig en tachtig. Daaraan liggen vier belangrijke ontwikkelingen ten grondslag. In de eerste plaats een structurele verandering van de regionale economie. Industriële ondernemingen, soms wereldwijd bekend, sluiten de poorten. Gek genoeg gaat dat in Leiden en de regio niet gepaard met een dalende werkgelegenheid, maar een groeiende. Terwijl de werkgelegenheid in Nederland in de periodes 1970-1977 en 1977-1982 met respectievelijk 1,1% en 2,7% daalt, stijgt die in Leiden met resp. 3,2% en 3,3%. Desondanks stijgt

de werkloosheid. In 1970 was het nog een beperkte 1,4%; in 1983, het hoogtepunt, was het opgelopen tot 12,7% in de Leidse agglomeratie.

Ook andere industrieel georiënteerde steden en regio's hebben hun bedrijven ten onder zien gaan of vertrekken. De klap van de economische structuurverandering is daar aanzienlijk minder snel verwerkt. Sterker nog, soms duurt die ook nu nog voort. De relatief snelle verwerking van de klap door Leiden wijst op een tweede belangrijke ontwikkeling, namelijk een snelle verandering van de structuur van de Leidse beroepsbevolking. Waardoor dit komt en hoe dit mogelijk geworden is, blijft over het algemeen een onderbelicht aspect bij onderzoek over hoe steden en regio's ingrijpende economische structuurveranderingen verwerken. Zich wijzigende (sociaal)economische structuren zijn belangrijke factoren als het gaat om de veranderingen van samenlevingen, of zij nu internationaal, nationaal, regionaal of lokaal zijn. Ze komen echter nooit alleen. Er zijn echter ook culturele factoren, zoals de snelle externe democratisering van het Nederlandse onderwijs, en politieke factoren, die ook in het Leidse bepalen wat de uiteindelijke resultante van fundamentele veranderingen in de economie is. Ook die hebben gemaakt dat het Leiden van mijn oma en uit mijn jeugd een wezenlijk andere is dan die van tegenwoordig. Wie het verschil tussen het Leiden van toen en nu wil begrijpen, wie aan mijn oma wil uitleggen waarom haar wereld er nu – ondanks die eeuwige monumenten in de stad – zo anders uitziet, zal deze vier lijnen van verandering moeten volgen. Dan wordt duidelijk hoe cruciaal de ontwikkelingen in de jaren zeventig en tachtig zijn geweest voor het Leiden van de 21ste eeuw.

Jan Laurier

Geveltekens buiten de singels

De afgelopen tijd hebben leden van de Werkgroep Geveltekens een inventarisatie gemaakt van geveltekens die zich bevinden in het gebied buiten de singels. Het doel was om in kaart te brengen waar zich gevelstenen of andere tekens bevinden die de moeite van het bewaren waard zijn. Er blijkt in de wijken rondom de binnenstad heel wat te ontdekken. Veel ornamenten en eerste stenen, stenen met persoonsnamen dan wel een verwijzing naar een bedrijf of voormalige bewoners en soms raadselachtige voorstellingen waarvan de betekenis en herkomst vooralsnog onbekend is.

Woningbouwverenigingen hebben nogal eens een herinnering aan hun activiteiten in steen aangebracht. In Vreewijk herinneren gevelstenen aan de bouw van een wooncomplex van Eigen Haard, opgericht door arbeiders in samenwerking met de hoogleraren Drucker en Greven. Woningbouwvereniging Ons Doel heeft herinneringsplaquettes aan Meerburgerkade 1. De huizen van nr. 1 t/m 10 zijn blijven staan, de overige zijn onlangs gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw. Ook in de Lindestraat, de Pioenstraat, de

Kanaalstraat en de Kanaalweg herinneren geveltekens aan Ons Doel. In de Kooi bevinden zich twee metseltekens van de Eendracht. Een steen op de hoek van de Dozystraat en de De Goejestraat herinnert aan een bouwproject van jeugdige werkelozen uit 1937.

Behalve deze stenen zijn er ook die verwijzen naar personen (van soms zeer jeugdige leeftijd) die de betreffende eerste steen hebben gelegd, bijvoorbeeld bij diverse panden aan de Morsweg. Aan de Rijnsburgerweg komen we een groot aantal in steen vereeuwigde dames tegen: in de gevels van villa Antoinette en villa Cecilia. Ook Marion, Hebe en Helena zijn daar vertegenwoordigd. Helena en Cornelia komen trouwens ook in de Burgemeesters- en Professorenwijk voor. Juffrouw Annie blijft in de herinnering dankzij een plaquette aan de Boerhaavelaan. Verder hebben huizen van bekende oud-inwoners van Leiden vaak een herinneringsplaquette, zoals die aan het Ehrenfesthuis aan de Witte Rozenstraat.

In verschillende wijken vond de werkgroep verwijzingen naar bedrijven die daar gevestigd zijn of waren. Zo is er een eerste steen die herinnert aan het begin van de bouw van het Kaasmerk aan de Roomburgerweg.

Een steen in de Herenstraat verwijst naar een garage, de steen van het Rijkszuivelstation aan de Vreewijkstraat naar de controle op zuivel en zuivelproducten in het kader van de Boterwet. Aan de Sumatrastraat bevindt zich nog de steen Scheepsbouw, verwijzend naar het kantoor van de scheepswerf De Hoop aan de Lage Rijndijk. Een steen met een zonnewijzer vertelt in het erop aangebrachte gedicht over het Leidse laken dat op deze plaats buiten de stadsmuren werd gedroogd.

Metseltekens van woningbouwvereniging De Eendracht (foto Bic).

De enige gepolychromeerde gevelsteen in de Burgemeesters- en Professorenwijk bevindt zich aan de Wasstraat: een zeilboot in de gevel van een karakteristiek pand.

In deze wijk zijn ook twee stenen met een raadselachtige voorstelling, aan de Melchior Treublaan 16 en Zeemanlaan 37. Wie weet wat die betekenissen is mag het ons laten weten.

Op de website erfgoedleiden.nl/collecties/uw-verhalen/verhaal vindt u alle vergaarde informatie over de diverse wijken waar de Werkgroep Geveltekens heeft rondgekeken.

Werkgroep Geveltekens

Gevelsteen Melchior Treublaan 16.

Symposium ‘Gebouwd in Leiden’

Op 6 november wordt het tweede ‘mini-symposium’ gehouden in de vorig jaar gestarte reeks. Onder auspiciën van de Stichting Historisch Leiden werken verschillende historische verenigingen en instellingen in Leiden hierin samen. De diesviering van de HVOL vormt hierbij het ankerpunt, voor dit symposium, maar ook voor de jaarlijkse P.J. Bloklezing. Het is de bedoeling dat uit het samenbrengen van deze activiteiten op den duur een ‘weekend van de Leidse geschiedenis’ groeit. In dit symposium worden binnen de tijdspanne van een middag in een serie ‘flitslezingen’ uitdagingen en uitkomsten aangeboden. Dit keer beoogt het nieuw onderzoek uit te lokken, door de presentatie van recent multidisciplinair onderzoek met betrekking tot het gebouwde erfgoed in Leiden. Plaats van handeling is de Lokhorstkerk, Pieterskerkstraat 1, 2311 SV Leiden. Het symposium duurt van 14 tot 17 uur en de toegang is vrij.

Het (voorlopig) programma ziet er als volgt uit:

14.00: Korte inleiding op het thema door dagvoorzitter Elizabeth den Hartog.

14.10: Roos van Oosten (Archeologie, Universiteit Leiden): **Middeleeuws gebouwd Leiden: kleine lage huisjes?**

Centraal staat de vraag wanneer Leiden de ‘sprong voorwaarts’ heeft gemaakt van een stad met overwegend kleine, lage huizen naar een stad waar veel huizen meerdere verdiepingen hadden. Deze lezing verkent in hoeverre historische, archeologische en bouwhistorische gegevens erop wijzen dat middeleeuws Leiden in dit opzicht verschilde van andere steden.

14.25: Pieter-Jan De Vos (Bouwhistoricus ELO): **Eind 16de-eeuwse woonhuizen: een vergelijking tussen Nieuwsteeg 5 en Nieuwsteeg 17.** De bloei van Leiden na het ontzet van 1574 had

een grootschalige verandering van het stadsbeeld tot gevolg. Recent zijn twee van huizen die na 1592 werden gebouwd op het voormalige terrein van de Commanderie van de Duitse Orde bouw-historisch onderzocht. Het gaat om Nieuwsteeg 5 en Nieuwsteeg 17. Tijdens de lezing zullen kort de resultaten van het onderzoek worden toegelicht. Beide panden worden vergeleken wat betreft parcellering, constructie, indeling en afwerking.

14.40: Dirk-Jan de Vries (Bouwgeschiedenis, Universiteit Leiden): **Het Laatste Oordeel in Leiden.** Na verschijning van het boek *De Pieterskerk in Leiden* in 2011 laaide de discussie op over de plaats van het schilderij van Lucas van Leyden in de kerk. Los daarvan blijkt het Laatste Oordeel grote invloed te hebben gehad op het leven van mensen in de 16de eeuw en later. De spreker toont sculpturale voorbeelden op profane architectuur, in het bijzonder op een 17de-eeuwse huisgevel in Leiden.

14.55 – 15.15: Discussie.

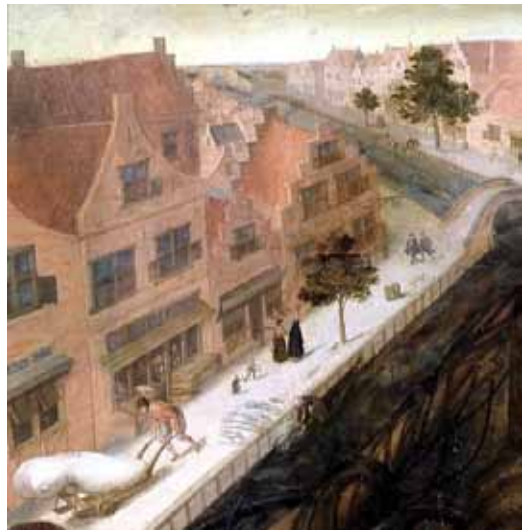
15.15 – 15.45: Koffie- en theepauze.

15.45: Olga van Marion (Nederlandse Letterkunde, Universiteit Leiden): **Scriverius en de Leidse Burcht.**

Gebouwen nemen niet alleen als materieel erfgoed een plaats in de stad in, zij zijn ook onderwerp van beeldvorming in woord en geschrift en daarmee verbindingspunten voor historische en literaire reflectie. In de lezing wordt ingegaan op de manier waarop de Leidse Burcht in het werk van Scriverius is gerepresenteerd.

16.00: Reinoud Boter (Bouwhistorisch bureau MoNed): **De architectuur van de gebroeders Jacobus en Willem Frederick van der Heijden.**

ELO herbergt een omvangrijk archief over de broers Van der Heijden. Zij hebben hier in de 19de eeuw veel gebouwd, in een periode waarin nieuwe stijlen het licht zagen. Nieuwe typen opdrachtgevers kwamen op, evenals nieuwe bouwmaterialen,

Detail van een schilderij van Isaac Claesz. van Swanenburg (begin 17de eeuw).

woningtypen en voorzieningen, enz.; dit alles tegen de achtergrond van het opkomend socialisme. In de lezing wordt besproken hoe de gebroeders Van der Heijden met deze uitdagingen omgingen.

16.15: Henk Looijesteijn (Sociaal-economisch historicus, Universiteit Utrecht): **Hofjesarchitectuur en stadsfabriek.**

In de bloeiperiode van de 17de eeuw, waarin nieuwe hofjes werden gebouwd en bouwvallig geworden oude hofjes werden vernieuwd, werden nogal wat Leidse hofjes – hoewel particuliere stichtingen – ontworpen door de ‘stadfabrieken’, d.w.z. de achtereenvolgende stadsbouwmeesters. Deze lezing verkent het hoe en waarom van deze ‘personele unie’.

16.30: Cor de Graaff (adjunct-archivaris ELO): **Mogelijkheden en wensen voor nieuw onderzoek.**

16.45: Discussie.

17.00: Sluiting.

Oud-voorzitter Pieter Obbema overleden

Aan de vooravond van Pasen overleed op 84-jarige leeftijd Pieter Obbema. Hij volgde in 1990 Hendrik van Soest op als voorzitter van de vereniging Oud Leiden (nu de HVOL) en bekleedde die functie acht jaar. In de voorafgaande jaren waren diverse nieuwe verenigingen opgericht die zich bezighielden met de Leidse geschiedenis. In zijn speech bij het 90-jarig bestaan van de vereniging in 1992 meldde Obbema dat de nieuwe loten aan de historische stam van harte zouden worden gesteund. Oud Leiden nam deel aan de samenwerking van historische en erfgoedinstellingen in het Overleg Cultureel Erfgoed Leiden (OCEL). Obbema vertegenwoordigde van 1993-1997 onze vereniging in de vriendenvereniging Jan van Hout van het Gemeentearchief.

Er speelde in die periode veel op het gebied van monumentenbehoud, nieuwbouwprojecten, de Leidse Historische Reeks, het project Geschiedschrijving Leiden en herdenkingen van de Tweede Wereldoorlog. In de meestal lange bestuursvergaderingen was Obbema door zijn stentorstem en zijn ideeën luid en duidelijk aanwezig. Vooral het ledental ging hem zeer ter harte. Hij beschouwde kennis van de geschiedenis als een maatschappelijke noodzakelijkheid. Alleen een kwalitatief en kwantitatief “sterke vereniging kan respect afdwingen voor dat verleden en op niveau tegenspel bieden tegen de krachten die alleen om economische redenen de stad naar hun hand proberen te zetten”, aldus Obbema in zijn bovengenoemde toespraak uit 1992. Bij zijn aantreden telde de vereniging ongeveer 1.800 leden, bij zijn vertrek waren dat er meer dan 2.300.

Het overdragen van kennis behoorde tot Obbema's geliefde bezigheden. Zijn hartstocht ging uit naar middeleeuwse handschriften. Daarover gaan vrijwel al zijn publicaties, waaronder – deels in het Engels – artikelen over het Leidse klooster Lopsen. Die zijn vertaald en geactualiseerd opgenomen in de bundel *De Middeleeuwen in handen*, die verscheen bij zijn afscheid bij de Universiteitsbibliotheek van de Universiteit Leiden. Daar was hij van 1962 tot eind 1995 conservator van de westerse handschriften.

Zijn expertise als codicoloog werd in 1986 erkend, toen hem de bijzondere leerstoel Hulpwetenschappen der Geschiedenis aan de Universiteit Nijmegen ten deel viel. Van 1996 tot 2010 was hij secretaris van de Commissie voor geschied- en oudheidkunde van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde. Vooral zijn inzet voor restauratie van gebouw en collectie van de Bibliotheca Thysiana, afgerond in 2001, mag niet vergeten worden. Op de diesviering van de HVOL op 1 november jl. was hij – toen al ernstig ziek – nog aanwezig.

Zomerexcursies HVOL

De excursiecommissie heeft de komende maanden weer een aantal interessante evenementen op het programma staan.

Tilburg wollendekenfabriek AaBb.

Busexcursie zaterdag 6 juni 2015: Ontdek verrassend Tilburg

‘Tilburg is géén toeristenstad’, verzekert ons Wim Franken van Stadsgidserij Tilburg. Maar wel een stad met een textielverleden, vol bewaarde én hedendaagse verrassingen.

Op oude kaarten zie je in het hart van Brabant twaalf driehoekige woonkernen met agrarische bebouwing. Hier lieten boeren hun schapen grazen, men was vooral wolleverancier. Die wol werd door thuiswevers en later door fabrikanten verwerkt tot hoogwaardige producten. Toen er in de 19de eeuw textielfabrieken kwamen, groeiden de dorpjes naar elkaar toe. De lintbebouwing van arbeidershuisjes, weverswoningen, winkels, fa-

brieken en villa's is nog altijd herkenbaar.

Tilburg werd een stad waar fabrikanten én pastoors veel te vertellen hadden en waar fabrieken en kerken het stadsbeeld domineerden. In de jaren '60 van de vorige eeuw veranderde dat. De bedrijfsvoering verouderde, de concurrentie was hevig. In de jaren '80 sloot de laatste fabriek en moest Tilburg op zoek naar een nieuw bestaan! In die drang naar 'vernieuwing' is veel authentiek gesloopt. Pas later besepte men dat je de geschiedenis niet moet wegsaneren, maar voor de toekomst zichtbaar houden.

Sindsdien heeft Tilburg een opmerkelijke draai gemaakt en werd het een cultuur-, transport- en onderwijsstad. Nu past de 19de-eeuwse bouwkunst van winkelstraten verrassend bij de moderne architectuur.

Tilburg Textiellab.

Het programma

De bus vertrekt om 8.30 uur in Oegstgeest en om 8.45 uur in Leiden. In Tilburg wacht koffie in restaurant Anvers op de Oude Markt. Vervolgens maken we met gidsen van Stadsgidserij Tilburg een historische wandeling met verhalen over textiel, kerk en koning. Om 12.30 uur rijden we naar het Textielmuseum. Met uw museumkaart heeft u gratis toegang. We lunchen in het museum en een voordracht over de Tilburgse textielgeschiedenis is er een rondleiding door het museum. We zien de oude wollendekenfabriek AaBe met de stoommachine, de damastweverij en het nieuwe textiellab, waar opnieuw vakmanschap wordt ontwikkeld! Hierna kunt u op eigen gelegenheid het museum in of snuffelen in de Textielshop. Ter afsluiting is er om 16.00 uur in de foyer een drankje. We zijn tussen 18.00 en 18.30 terug in Leiden of Oegstgeest.

Verzamelen op zaterdag 6 juni om 8.30 bij het Witte Huis, Oegstgeest of om 8.45 uur Lammenschansweg, ter hoogte van nr. 117, Leiden. De kosten zijn € 34 voor leden en € 36 voor introducties. Er kunnen maximaal 60 mensen deelnemen.

Vergeet u uw museumkaart niet? Na inschrijving én betaling krijgt u begin juni via de e-mail het laatste nieuws over de excursie.

Woensdag 22 juli 2015: Jeugdexcursie - Op avontuur door Leiden als 'spinkind'

Deze excursie is bestemd voor kinderen van 9 tot 12 jaar. Een spannende tocht door het 17de-eeuwse Leiden waarbij het verhaal van spinkind Maartje wordt verteld. Zij is tien jaar als ze hoort dat haar vader in Leiden is overleden. Snel reist ze van het zuiden naar Leiden om haar oom te zoeken, maar die gedraagt zich heel vreemd en stuurt Maartje naar een weeshuis. Daar gelooft

Leiden – Spinkind (illustratie Célèste Geertsma).

niemand wat ze vertelt en moet ze hard werken als spinkind. Samen met haar vriend Jasper gaat ze op onderzoek in Leiden om achter de waarheid te komen. Het verhaal van Maartje speelt in 1642. Alle gebouwen waar we tijdens de wandeling langskomen, stonden ook toen al in Leiden. De wandeling eindigt op de Hooglandse Kerkgracht waar het voormalige Heilige Geest Weeshuis staat. Maartje heeft lang in dit weeshuis gewoond. Daar bezoeken we de tentoonstelling 'Wees een wees', die laat zien hoe het leven van een wees eruitzag. Zo zijn er een slaapzaal, een eetzaal en een schooltje nagebouwd. De schrijfster van *Spinkind*, Jacqueline Zirkzee, sluit de middag af. Ze leest voor en beantwoordt vragen.

U kunt als lid één tot drie introducties meenemen. De excursiebijdrage geldt per kind en is € 7,50 inclusief ijsje en limonade. Utopa trakteert op koffie en thee. Er

kunnen maximaal 30 kinderen meedoen met ieder niet meer dan één begeleider. We verzamelen om 13.15 uur bij het kanon voor de Morspoort en sluiten de dag om 17.00 uur af. Aanmelders krijgen kort voor de excursie nog een bericht per e-mail.

Het Leidse Weeshuis aan de Hooglandse Kerkgracht (foto C. Steenbergh).

Vooraankondiging: najaarsexcursie Delfshaven

Tijdens de wandeling ‘Stegen, Sloppen en Pilgrims’ door Leiden op 19 april jl. was er ook aandacht voor het verblijf van de Pilgrimfathers in Leiden. Als vervolg bezoeken we dit najaar Rotterdam Delfshaven (vroeger de haven van Delft). Op het programma staan de Oude of Pelgrimvaderskerk en het Eben Haëzerhuis met een expositie van prenten en verhalen over de Pilgrimfathers. Ook gaan we naar de historische scheepswerf met de branderij voor likeuren en brandewijn. Nadere informatie in het volgende Oud Leiden Nieuws.

Helaas moeten we u mededelen dat het niet gelukt is om de excursie naar Gent dit jaar te organiseren.

Delfshaven Pelgrimvaderskerk (foto Joop Smits).

Inschrijven voor excursies

Op de website oudleiden.nl staat het inschrijfformulier. Zoals altijd kunt u één introduc   mee inschrijven. Hebt u moeite met het invullen van het formulier? Bel dan 0715210752 (Rob Smit) en geef uw telefoonnummer door via de telefoonbeantwoorder. U wordt dan teruggebeld.

NB: het adres excursiecommissie@oudleiden.nl is niet meer beschikbaar voor het inschrijven. Wel uiteraard voor uw andere vragen over excursies.

Betalen:

Graag direct na uw aanmelding de excursiekosten overmaken op bankrekening NL67 INGB 0005 9012 64 t.n.v. Vereniging Oud Leiden. (Let op dat u het juiste nummer gebruikt, aangezien de rekening voor contributiebetaling dezelfde naam heeft). Vermeld ook hier uw HVOL-nummer, de excursie waarvoor u betaalt en evt. de naam van uw introduc  . NB: Sinds 1 januari 2015 betalen introduc  s een kleine toeslag. Het HVOL-lidmaatschap is individueel! Er bestaat geen gezins-/partnerlidmaatschap.

Nieuwe bestemming van het Ehrenfesthuis?

Op 17 maart jl. vond in Museum Boerhaave een symposium plaats over de toekomst van het Ehrenfesthuis in Leiden. Een drukbezochte bijeenkomst voor een bijzonder huis. Daarom was de discussie over de toekomst van dit huis niet alleen boeiend, maar ook belangrijk.

Paul Ehrenfest heeft van 1913 tot 1933 in Leiden gewoond en gewerkt. Hij was in 1912 benoemd tot hoogleraar Theoretische Natuurkunde aan de Universiteit van Leiden, als opvolger van de grote Hendrik Antoon Lorentz. Met zijn vrouw, de in Sint-Petersburg opgegroeide wiskundige Tatiana Afanasjewa, kocht hij een groot kavel grond aan de einde van de Witte Rozenstraat. In korte tijd

ontwierp Tatiana het huis, waarbij zij zich liet inspireren door de architectuur uit haar vaderland en vooral door de stadspaleizen in Sint Petersburg.

Een belangrijke ruimte in de woning is de, als colloquiumruimte ontworpen, woonkamer-met-schoolbord. Hier startte Paul Ehrenfest het beroemde colloquium voor collega-natuurkundigen en studenten. Tot de sprekers behoorden grote namen als Niels Bohr, Max Planck en Robert Oppenheimer. De beroemdste gast - en goede vriend - was Albert Einstein. De gasten overnachtten in de logeerkamer op de tweede verdieping en zetten dan hun handtekening op

Het Ehrenfesthuis aan de Witte Rozenstraat (foto Paulina Buring).

de muur van de overloop, waar ze nog altijd te vinden zijn. Het huis was een trefpunt voor wetenschappers en studenten.

Colloquiumruimte met schoolbord in het Ehrenfest-huis (foto Wikipedia).

Na Ehrenfests zelfmoord in 1933 woonde Tatiana Afanasjewa nog tot in de zeventiger jaren in het huis, dat steeds een inspirerend centrum bleef van wetenschap, kunst en cultuur.

Het huis is daarna in andere handen overgegaan, maar de latere eigenaren hebben gelukkig veel intact gelaten. Het schoolbord hangt nog steeds in de woonkamer en de muur met handtekeningen van de gasten, onder wie verschillende Nobelprijswinnaars, is – zoals gezegd – nog aanwezig. Maar de huidige bewoner is van plan het huis te verkopen en dan staat natuurlijk te bezien wat ermee gaat gebeuren. Daarom is nu het moment om na te denken over de toekomst van het huis. Het symposium in maart maakt deel uit van een breder onderzoek naar de toekomst van het huis, uitgevoerd door museologisch adviesbureau Projectburo Meeter. Centrale vragen bij het symposium waren: wat is de culturele waarde van het Ehrenfesthuis en is een herbestemming denkbaar die recht doet aan het rijke verleden van dit rijksmonument? Onder leiding van Dirk van Delft, directeur van Museum Boerhaave, gaf een zestal sprekers met een kort statement de waarde van het huis en zijn geschiedenis voor stad en universiteit van Leiden aan. Wat is de waarde van het huis vanuit de wetenschap gezien? Wat is de waarde voor de stad? Hoe vinden we de mogelijkheid om er weer een inspirerend centrum van

Paul Ehrenfest en zijn vrouw Tatiana Afanasjewa.

te maken voor wetenschap, kunst en cultuur? Door de sprekers werd benadrukt dat in de tijd van Lorentz en Ehrenfest de Leidse universiteit een vermaard centrum was op het gebied van de natuurkunde. Dat veel belangrijke wetenschappers hun weg naar het huis aan de Witte Rozenstraat wisten te vinden, waar niet alleen wetenschappelijk gediscussieerd werd, maar waar ook met elkaar muziek werd gemaakt. Een op het symposium gepresenteerd verbouwingsplan schetst de mogelijkheid het huis in te delen in gastenkamers voor wetenschappers en/of kunstenaars. De begane grond wordt in dit plan bestemd als een klein appartement voor een beheerder. De colloquiumzaal blijft intact en kan gebruikt worden voor allerlei bijeenkomsten. De ambities van de sprekers en de bezoekers van het symposium waren hooggestemd. Het huis moet weer een centrum worden dat wetenschappers en kunstenaars uit de hele wereld aantrekt. Zoals het in de tijd van Paul Ehrenfest en Tatiana Afanasjewa was. Op 17 maart is dus een begin gemaakt met de plannen daarvoor. We blijven het met meer dan gewone belangstelling volgen....

Paulina Buring

De werkgroep Monumentale Kunst tijdens de Wederopbouwperiode 1940-1965

In 2014 is de werkgroep Monumentale Kunst tijdens de Wederopbouwperiode 1940-1965 opgericht. De werkgroep heeft inmiddels vier leden en kwam in het najaar van 2014 voor het eerst bijeen. Voorzitter van de werkgroep is Peter Lamboo, leden zijn Jos Hooghuis, Paulina Buring en Hendrik van Hasselt.

Monumentale kunst kan worden omschreven als niet-vrije, gebonden of gebruikskunst in een architectonische setting, die vele verschijningsvormen kent en die speciaal voor een bepaalde plek op, in of aan een gebouw ontworpen is. Het is een kunstvorm die met name tijdens de wederopbouwperiode is toegepast.

Bizetpad, school 'De Wissel', gevelversiering bestaand uit gebroken keramische tegels (1963), kunstenaar (nog) onbekend.

De werkgroep is opgericht om de monumentale kunst in Leiden te inventariseren, te do-

cumenteren en onder de aandacht te brengen. Door gebrek aan kennis en waardering dreigt dit waardevol erfgoed uit de naoorlogse jaren namelijk geruisloos te verdwijnen.

Een recent voorbeeld is het Clusiuslaboratorium aan de Wassenaarseweg met een kunstwerk van Lex Horn in het trappenhuis. De HVOL heeft bij de gemeente gepleit voor het behoud van het kunstwerk en overleg gevoerd met diverse betrokkenen, onder wie de dochters van de kunstenaar. (Zie ook pagina 28).

Voor behoud van de monumentale kunst uit de wederopbouwperiode is de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) een actie gestart met de titel 'Help Wandkunst Opsporen'. Hiervoor is een website opengesteld waar monumentale kunst met foto, adres en aanvullende gegevens eenvoudig kan worden aangemeld (zie: helpwandkunstopsporen.nl). De werkgroep zal de opgespoorde Leidse monumentale kunst aan deze website toevoegen. Een overzicht van monumentale kunstwerken in Leiden zal ook op de website van de HVOL opgenomen worden, waarbij we iedereen willen verzoeken deze lijst op compleetheid te controleren en eventueel aan te vullen. Omdat het lastig is om kunstwerken op te sporen die in gebouwen zijn aangebracht, hebben we de hulp van iedereen nodig.

Sgraffito Lex Horn: Compositie van elementen uit de alchemie

Een recent in het nieuws gekomen kunstwerk uit de periode van de wederopbouw is het uit 1960 daterende 'Compositie van elementen uit de alchemie' van Lex Horn. Dit werk is aangebracht in het trappenhuis van het biochemisch laboratorium Clusius aan de Wassenaarseweg 64 dat op de nominatie staat om gesloopt te worden. Daarmee zou ook het kunstwerk voorgoed verdwijnen, maar gelukkig is dit door de gezamenlijke inzet van de HVOL, de Bond Heemschut en de gemeente inmiddels voorkomen. Om een beeld te geven van de kwaliteit van het werk en de situering in het trappenhuis, volgt hier een korte omschrijving.

Op de afbeelding is duidelijk te zien dat de drie delen van het werk als compositie een eenheid vormen. De gebruikte vormen zijn half figuratief en half abstract. De kleurstelling is eenvoudig en de compositie suggereert een sterke beweging. Het gebruik van de kleur geel kan beschouwd worden als een verwijzing naar De Stijl.

Sgraffito is een techniek die opbloeiende in de jaren van de wederopbouw, maar die tegenwoordig nauwelijks nog wordt gebruikt. Bij deze kunstvorm wordt het muurvlak opgebouwd uit gekleurde pleisterlagen, waarin diepe en ondiepe vormen en lijnen worden gesneden en uitgekrabd. Het sgraffito in het Clusiuslaboratorium bestaat uit drie lagen. De onderste laag

is zwart, de tweede wit en de oppervlaktelaag is geel. Met de sloop van veel panden uit de periode van de wederopbouw zijn inmiddels al veel sgraffito's vernietigd. Het is daarom fantastisch dat de gemeente heeft weten te realiseren dat dit monumentale kunstwerk van Lex Horn behouden blijft.

Commissie Jan van Hout, nieuwe loot aan de HVOL-stam

Sinds eind maart jongstleden maakt de voormalige vereniging Jan van Hout deel uit van de Historische Vereniging Oud Leiden. De vereniging Jan van Hout werd ruim 25 jaar geleden opgericht. Het was een vereniging van vrienden van het toenmalige Gemeentearchief, nu Erfgoed Leiden en omstreken (ELO) geheten. De naam van Jan van Hout dankte de vereniging aan de man die van 1564 tot 1609 stadssecretaris van Leiden was. Hij heeft veel betekend voor de vorming, het behoud en de toegankelijkheid van de Leidse stadsarchieven. Mede dankzij zijn visie en werklust werd het Leidse archief een schatkamer voor historisch onderzoek. In het boek Hart van Leiden, geschreven door Karel Bostoën, kunt u meer lezen over deze beroemde Leidenaar, die een gedenkteken heeft gekregen in de Pieterskerk en een monument op de hoek van de Geregracht en het Plantsoen. Het belangrijkste doel van de Vereniging Jan van Hout was het versterken van de band tussen het archief en zijn gebruikers. Er werden lezingen en

symposia georganiseerd over historische onderwerpen, veelal over onderzoek in archiefbronnen uit de regio. Een van deze lezingen was de traditionele Jan van Houtlezing, die altijd in mei werd georganiseerd. Door de vele veranderingen in het archief, met name door de komst van

de automatisering en digitalisering heeft de vereniging besloten zichzelf op te heffen en onderdak te vragen bij de HVOL.

We zullen binnen de HVOL verder gaan als commissie Jan van Hout en u op de hoogte houden van onze activiteiten. Een van die activiteiten blijft de jaarlijkse Jan van Houtlezing, die vanaf dit jaar naar december verschoven wordt. Jan van Hout werd namelijk geboren op 12 december 1542 en hij overleed op 11 december 1609. Het is dus meer dan gepast om de jaarlijkse Jan van Houtlezing voortaan in zijn geboorte- en overlijdensweek te organiseren.

Wim Bleijie

Contributie 2015

De penningmeester vraagt graag uw aandacht voor de contributie voor 2015. U ontvangt hiervoor altijd een acceptgirokaart, maar het is ook mogelijk de contributie (alvast) zelf over te maken op rekeningnummer NL74 INGB 0000 1752 28 ten name van de Vereniging Oud Leiden. Dit laatste is voordelig voor de vereniging, maar wilt u dan wel uw lidnummer vermelden en het jaar waarover u de contributie betaalt. Er zijn verschillende rekeningnummers van de vereniging in omloop, dus pas goed op dat u het geld niet stort op de ING-rekening van de excursiecommissie of de ABN-rekening.

Verder kent de HVOL de mogelijkheid van een lidmaatschap voor het leven. Dit kost eenmalig 500 euro, maar omdat de vereniging de culturele ANBI-status heeft, kunt u in ruil hiervoor in het jaar dat u dit lidmaatschap aangaat maar liefst 625 euro als gift aftrekken voor de inkomstenbelasting. Dit geldt uiteraard alleen als u de giftenaftrekdrempel voor dat jaar al hebt overschreden.

Excursie naar het Zoutleeuw van Jan van Hout

Op 18 april jongstleden was er een excursie naar het Belgische Zoutleeuw, georganiseerd als laatste activiteit van de Vereniging Jan van Hout. Er waren twee redenen om naar Zoutleeuw af te reizen. De eerste is dat de naamgever van de vereniging getrouwd was met de 'Leeuwse' Elisabeth van Wingen en daar tijdens de repressie onder Alva tussen 1569 en 1572 onderdak vond bij zijn schoonfamilie. De tweede reden is dat het plaatsje in cultuurhistorisch opzicht veel te bieden heeft, zoals een mooi stadhuis in vroege renaissancestijl en een nog oudere Lakenhal. Topmonument is ongetwijfeld de St. Leonarduskerk die in 1566 gespaard bleef voor de Beeldenstorm. Het gebedshuis bezit een grandioze collectie kerkelijke kunst, variërend van 12e-eeuwse gepolychromeerde beelden tot kunstig uitgesneden drieluiken en een unieke, achttien meter hoge sacramentstoren.

Opnieuw Leids bezoek in de kerk van Zoutleeuw.

Na aankomst en koffie begon het bezoek met een welkomstwoord van de burgemeester, dr. Jos Ceysens. Daarna sprak de historicus Guido Coninx over de geschiedenis van Zoutleeuw, gevolgd door een inleiding van Karel Bostoen, biograaf van Jan van Hout. Hoewel het laatste woord daarover nog niet is gezegd, slaagde hij er goed in om het driejarig verblijf van Jan van Hout in de contreien van Zoutleeuw te schetsen. Van Hout kennende is het ondenkbaar dat hij daar drie jaar duimen zat te draaien. Zo veronderstelt Bostoen op goede gronden dat de Leidse stadssecretaris in het nabij gelegen Leuven het boekdrukkersvak heeft geleerd. Dat kwam hem uitstekend van pas toen hij in 1577 een drukpers in het Leidse stadhuis installeerde.

Na deze inleiding volgde een rit door Het Vinne, een prachtig natuurgebied waar de lente zich juichend aankondigde en die eindigde bij een voortreffelijk restaurant. De excursie werd afgerond met een bezoek aan de hiervoor genoemde St. Leonarduskerk. Daarna keerde een opgetogen gezelschap van bijna vijftig mensen huiswaarts. Enigszins vermoeid van de vele indrukken, maar wel in de wetenschap dat hun bus er slechts drie uur over zou doen, terwijl Jan van Hout minstens vier volle dagen nodig had om de afstand naar de Sleutelstad te overbruggen.

Kees Walle

De slak en de tomeloze energie

Boek over ‘timmerman-wetenschapper’ Pieter Paulus de Koning

Op 14 maart jl. beleeft oud-Leidenaar Ruud de Koning in café het Uilennest aan de Aaltje Noordewierlaan zijn ‘finest hour’. Na een intensieve speurtocht van vijf jaar in talloze archieven, verslagen en notulen, presenteert hij er het levensverhaal van zijn opa Pieter Paulus de Koning (1883 - 1955). Zijn neef - en identieke naamgenoot - krijgt het eerste exemplaar te midden van familie, kennissen en geïnteresseerden. Het boek omvat een uitvoerige beschrijving van een Leidenaar, die dankzij een tomeloze inzet op vele plekken in het wetenschappelijke, maatschappelijke en sociale leven van grote betekenis is.

Als zesde en laatste kind in het gezin, behaalt hij op de Ambachtsschool en de avondschool Mathesis zijn diploma's. Hij gaat als timmerman aan de slag in de bouw tot hij in 1905 op voorpraak van zijn vader, die er ook werkt, wordt aangenomen als bediende bij het Rijksmuseum

Pieter Paulus de Koning vòòr 1930 aan zijn bureau in het museum met aan de muur zijn timmermansgereedschap.

van Natuurlijke Historie in de Raamsteeg. De ‘timmerman’ maakt tot 1949 - wanneer hij met pensioen gaat - diverse malen promotie en is onder meer preparateur, amanuensis en technicus. Vanaf 1923 ontstaat een goede verstandhouding met conservator Sunier van de afdeling Crustacea en Mollusca (kreeftachtigen en weekdieren). De Koning heeft inmiddels jarenlange ervaring met het determineren en herkennen van weekdieren en begeleidt Sunier vaak bij veldonderzoek. Dat gebeurt ook met diens opvolger Bayer, maar meer nog met de latere directeur Boschma, die er voor zorgt dat De Koning diverse malen wordt bevorderd en ook tweemaal koninklijk wordt onderscheiden.

Kleinzoon Ruud achterhaalt dat opa er voor de oorlogsjaren in zijn vrije tijd geregeld op uit trekt en onder meer de Noordzeestranden afstroopt op zoek naar organismen die in de collectie van het museum worden opgenomen. Dat hij geen half werk verricht, blijkt uit de periode 1930-1935 wanneer hij 727 slakken en 543 andere weekdieren aflevert. Zijn belangstelling in alles wat leeft in de natuur is zeer breed, getuige een fors aantal andere bijzondere vondsten. Ook na zijn pensionering blijft hij het museum nog geregeld bezoeken, maar zelf publiceren doet hij nooit. Wel heeft biologe Ella Koperberg, die in 1931 promoveert op onderzoek naar fossiele mollusken op Timor en een werkplaats in het museum heeft, uit dankbaarheid een zeeslak naar hem vernoemd: de Bela dekoningi. Behalve in het museum is hij zo mogelijk nog actiever in kerkelijk verband en op sociaal terrein. Als or-

thodoxe christen verzet hij bergen werk voor de Hervormde Gemeente, het Vrijwilligers Corps, de Diaconie en daarmee gelieerde instellingen als het Minnehuis en het Leiderdorpse kindertehuis Voordorp. Verder is hij onder meer medeoprichter en bestuurslid van woningbouwvereniging Eensgezindheid, bestuurslid van de Christelijke Ambtenaarsbond, secretaris van de Onderlinge Vereniging voor Ziekenhuisverpleging, de voorloper van het ziekenfonds en andere organisaties in de gezondheidszorg zoals de landelijke Federatie FVVZ en het Streekverband Bollenstreek. Heel vaak vervult hij de rol van secretaris en

notulist, zodat er bijzonder weinig tijd voor zijn gezin met acht kinderen rest. Hoewel in het boek één persoon centraal staat, geeft het een boeiende inkijk in het sociale leven van een maatschappij, waarin verzuiling en standsverschil lange tijd de boventoon voeren. De cirkel is rond als opa De Koning na zijn uiterst arbeidzame leven het oude vakwerk weer ter hand: hij 'klust' als timmerman voor het nageslacht.

'Hoe een fossiele zeeslak de naam van mijn opa kreeg'
- Ruud de Koning – 310 pagina's - Prijs 25 euro -
Te bestellen via rfdekonig@xs4all.nl.

Drie boeken over Leiden in de oorlogsjaren 1940-1945

De herdenking van zeventig jaar bevrijding wordt dit jaar extra luister bijgezet. Bijzonder is dat aan de vooravond niet minder dan drie boeken verschenen, die gewijd zijn aan de Leidse gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog. Hieronder een overzicht.

De grijstinten van een zwart-wit tijdperk

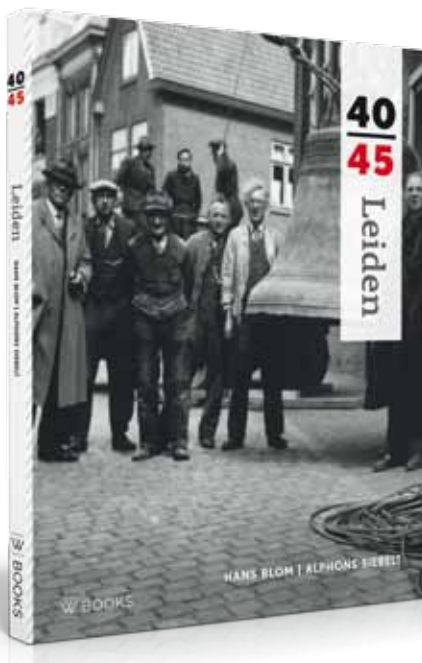
Burgemeester Henri Lenferink nam op 5 maart tijdens een drukbezochte presentatie in de Faculty Club aan het Rapenburg het eerste exemplaar van het fotoboek 'Leiden 40-45' in ontvangst. 'Het bevat uniek materiaal', zeggen de samenstellers Hans Blom (72) en Aphons Siebelt (58). Een uitspraak met gezag, want beiden kunnen bogen op een loopbaan, waarin zij zich langdurig hebben beziggehouden met het feitenmateriaal over deze schokkende periode voor de Nederlandse samenleving in de vorige eeuw. Blom onder andere als directeur van het toenmalige Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie en Siebelt als grondlegger van de

beeldbank over WO II bij het Regionaal Archief Leiden (nu Erfgoed Leiden en Omgeving). Dat wordt niet alleen weerspiegeld in de afgewogen keuze uit de vele honderden beschikbare beelden, maar meer nog in de bijschriften en inleidingen bij de verschillende hoofdstukken. Daarin wordt een schat aan informatie verstrekt, die een extra dimensie geeft aan het foto- en filmmateriaal. Dat is afkomstig uit vele (nationale) archieven, maar – dankzij oproepen in de Leidse media – ook van particulieren. Vooral die privéopnamen geven – ondanks dat ze soms kwalitatief minder zijn – een indringende reproductie van het dagelijkse bestaan in de be-

zettingsjaren. Afgezien van enkele bijzondere kleurenopnamen van met name onderwijzer en fervent amateurfotograaf Ko Kroon, zijn de meeste illustraties zwart-witfoto's. Een vreemde benaming overigens, want het zijn vaak juist de grijstinten – tegenwoordig een heel populaire term – die medebepalend zijn voor de sfeer die de beelden oproepen. Zoals de beklemming bij tragische, soms hartverscheurende feiten als de weggevoerde kinderen van het Joods Weeshuis, de bombardementen, die in de Stationsbuurt en Noord tientallen levens eisten, de razzia's en executies. Hetzelfde geldt voor de vaak gehanteerde terminologie van 'goed' en 'fout' wanneer een waardeoordeel over personen of gebeurtenissen wordt uitgesproken. Het boek toont van dit brede spectrum extreme vormen, zoals de genadeloze Jodenjagers bij de politie, geruggesteund door notoire verraders en op de andere flank de actieve verzetsstrijders en personen die met levensgevaar en grote opofferingen onderduikers in hun gezinnen opnamen. Ergens in het midden is er ook de ouderwetse uitstraling van 'gezelligheid' zoals het koken op het noodkacheltje, het ELS-schoonklasje in het Academieggebouw of de drogisterij van Van Harteveld op de Zeemanlaan. De oorlog bracht veel verdriet en ontbering mee, maar soms ook 'ging het leven gewoon z'n gangetje' zoals een

huwelijk, de Sinterklaasviering, de opening van een volkstuincomplex of de sportbeoefening. In die setting lijkt ook de foto te passen van een jongen die bezig is een koe te melken. Het bijschrift plaats het rustieke beeld echter in een volledig ander daglicht. De jongen is ongewild getuige van wapens die zijn vader als verzetsstrijder in veiligheid wil brengen. Om te voorkomen dat zijn zoon bij een eventueel verhoor zou doorslaan, noodzaakt de vader hem elders op een boerderij onder te brengen. Een van de andere onderduikers wordt niet vertrouwd en geliquideerd. Ten onrechte blijkt later. Hoe anders is de werkelijkheid dan de foto suggereert. Waar feiten vaststaan worden die onomwonden gemeld in het boek. Is er twijfel of ontbreken die, dan gebeurt dat ook. Wellicht kunnen in een volgende druk alsnog een aantal vragen worden

beantwoord (zie ook pagina 37 en 38). De acht thema's in het boek volgen exact de tijdlijn, die begint met de mobilisatie en de snelle capitulatie tot aan de voor velen zware hongervinter en de daaropvolgende euforie van de bevrijding, die – getuige het boek – uitbundig werd vastgelegd. Het boek maakt deel uit van de vijftiendelige serie 40-45 van de Zwolse uitgeverij WBooks, waarin steeds een stad, regio of provincie centraal staat.

Het dozijn schoolschriften van Han de Wilde

Vijfenzeventig jaar geleden, om precies te zijn op 20 mei 1940, begint de bekende middenstander Han de Wilde (1907 - 1974) in de woning boven zijn manufacturen- en beddenzaak in de Breestraat met notities in een cahier over de oorlog die tien dagen eerder is uitgebroken. Op 15 augustus 1945, elf schoolschriften verder, sluit hij zijn dagboek af met het woord: vrede! In die tussenliggende periode legt de Leidse ereburger nauwgezet vast, wat hij verneemt via radio, kranten en propaganda- en verzetsblaadjes over de Tweede Wereldoorlog. En wat hij hoort, ziet en leest in zijn eigen stad. Meestal neemt hij op zondag, wanneer de winkel gesloten is, de pen ter hand. De afgelopen halve eeuw zijn de notities, die berusten in het gemeentearchief, herhaaldelijk gememoreerd. In proefschriften, lezingen, boeken, tijdschriften en kranten wordt De Wilde uitvoerig geciteerd. Nu is het veelomvattende feitenmateriaal alsnog in boekvorm verschenen. Dankzij een transcriptie van A.D. van Henegouwen en de eindredactie van J.A. van Doorn-Beersma, die de tekst ook voorzag van een groot aantal verhelderende annotaties. De

Wilde laat zich in zijn aantekeningen niet kennen als een man van de fijne nuance, de afgewogen woordkeus. Zijn uitgesproken patriottische houding klinkt door in elke commentariërende zin, die stevast eindigt met een uitroepteken. Zoals heel velen in de oorlogsjaren, valt hij ten prooi aan grote stemmingswisselingen. De ene dag ziet hij lichtpuntjes en hoopt of verwacht een snelle bevrijding. Daags erna is die positiviteit volledig verdwenen, sombert hij er op los en is neerslachtig. In de laatste oorlogsjaar als de voedselsituatie steeds nijpender wordt en elementaire voorzieningen als gas, stroom, water en openbaar vervoer stagneren en wegvallen, wisselen woede en opstandigheid zich af met berusting en apathie. En als eindelijk - na alle ellende - de blijheid er is over de herwonnen vrijheid, maakt De Wilde zich al snel zorgen over het oprukkende communisme en lanterfantende arbeiders. In de eerste periode van de bezetting merkt hij over de Duitse soldaten, die voorzien van grote koffers goed betalende klanten zijn, nog op, dat 'als zij allemaal zo zijn wij geen klagen zullen hebben...' Die positieve insteek is slechts van uitermate korte duur, want al heel snel karakteriseert hij ze als 'moffen die alles leegroven en wegslepen' en stelt vast dat de haat tegen de Duitsers met de dag groeit. Zijn woede richt zich in niet mis te verstane termen - zijn taalgebruik verruwt naarmate de vooruitzichten verslechteren - op de NSB'ers, landverraders en zwarthandelaren die zich mateloos verrijken terwijl voor het arme deel van de bevolking ziekte en de hongerdood dreigt door de steeds krimpende rantsoenen. Als wijkhoofd is De Wilde soms actief betrokken bij dienstverlening. Zo bekritiseert hij de leiding bij de gebrekkige hulpverle-

Schriftje met handgeschreven pagina.

ning na de bombardementen op de Stationsbuurt. En ziet hij mede toe, dat in broodbakkerijen niet gefraudeerd wordt bij de verwerking het gedropte Zweedse meel in maart 1945. Het dagboek volgt de ontwikkelingen bij de voedselvoorziening en -distributie op de voet en rapporteert bijna wekelijks over de voortdurend stijgende prijzen en dalende kwaliteit van onder meer boter, aardappelen, brood en melk. De glijdende schaal daarvan is kenmerkend. Van de volle naar de magere melk, vervolgens de steeds wateriger taptemelk en tenslotte het theelepeltje melkpoeder. Van de schaarste, via de geldontwaarding naar de complete ruilhandel. Als rode draad door zijn 'marktberichten' loopt de prijs van sigaretten. Aanvankelijk klaagt hij als rookverslaafde dat zijn dagrantsoen is gedaald tot tien Turmacs. Uiteindelijk noteert hij 'zijn laatste sigaret' en codeert 'uit schaamte'

de prijs, die hij op de zwarte markt betaalt voor een pakje. De Wilde erkent in het naschrift volmondig dat hij als middenstander tot de bevoorrechte klasse behoort en zegt onder meer dat hij steeds te eten heeft en er geen familieleden zijn gefusilleerd of gegijzeld. Hij vreest inkwartiering van dakloze Scheveningers en stookt een deel van de bovenverdieping op in zijn noodkacheltje. Maar in zijn dagboek geeft hij er ook blijk van te beseffen, dat met name Joden en onderduikers oneindig veel zwaarder hebben geleden onder de Duitse overheersing. 'Niet direct zelf betrokken in het gevecht op leven en dood dat anderen wel voerden of moesten voeren', schrijft Hans Blom in het voorwoord. Het eerste exemplaar werd op 24 april door de auteurs uitgereikt aan de twee dochters van De Wilde, Else (81) en Hetty (70), in het Leidse Volkshuis.

Siebelt schetst hoe Leidse onderduikers leefden

De bekendste Leidse verzetstrijder Lex Bernard schat in 1946 dat tijdens de Tweede Wereldoorlog zo'n 600 Joden in Leiden zijn ondergedoken. Hij onderbouwt dat aantal niet. Alphons Siebelt concludeert in zijn boek 'Hij zit bij de onderduikersbond' aan de hand van andere gegevens, dat de voorman van de Nederlandse Verzetsorganisatie (NVO) er niet ver naast zit. De fanatieke Jodenjagers van de Leidse politie Willem de Groot en Adrianus Biesheuvel pakken in een half jaar tijd 160 Joden op, voordat De Groot in Rijnsburg wordt geliquideerd. Twee kille cijfers waarachter een wereld van onnoemlijk veel leed schuil gaat. Het boek bevat nog aanzienlijk meer getallen, die duidelijk maken hoe massaal aan het einde van de bezettingsjaren het fenomeen 'onderduiken' is. De Joden, die door de bezetters al snel van hun

rechten en bezittingen zijn beroofd en bruut uit de samenleving worden verdreven, vormen de 'eerste lichting'. De belangrijkste ook, gezien het directe levensgevaar dat ze lopen. In hun spoor volgen de verzetstrijders die nadrukkelijk worden

Groepsfoto met Joodse onderduiker in Zoeterwoude (foto: A. Brockhuis-Elderhorst).

gezocht. Als de verplichte inzet van Nederlandse arbeiders in de Duitse (oorlogs)industrie tot wasdom komt, groeit dat aantal snel. En wanneer een deel terugkeert en zich onttrekt aan de Arbeitseinsatz, voegen zij zich ook bij die inmiddels omvangrijke groep. Ten slotte is er in het laatste oorlogsjaar ook nog de categorie bunkerbouwers, zwarthandelaren, collaborateurs en verraders, die als ‘onderduikers’ proberen het vege lijf te redden en hun wandaden te maskeren. Voor de opvang en ondersteuning van die vele duizenden zien de hulporganisaties zich geplaagd voor een steeds moeilijker te vervullen taak. Ook al vanwege de stagnerende voedselvoorziening en de voortdurend strengere controle van persoonsbewijzen en andere documenten. Het is de reden voor bijvoorbeeld de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers, die ook in Leiden actief is, om te screenen wie werkelijk geholpen moet worden. Siebelt verhaalt uitvoerig over het ontstaan van de LO bij de familie Kromhout, het gereformeerde karakter, de uitgifte van het blad ‘The Home Service’ en een kas die steeds leger raakt. Op dat punt staat de latere partner, het Leidse district van het Nationale Steunfonds, er heel wat beter voor. Na de bevrijding verantwoordt het NSF van september 1944 tot oktober 1945 uitkeringen van ruim 3,3 miljoen gulden. Met de aantekening dat een fors deel bij spoorwegen tramstakers belandt omdat NS en NZHTM de ‘onderduikers’ hun loon doorbetaalt. En het fonds door een garantie van de Nederlandse regering in Londen grote bedragen kan lenen. Wat betreft de boekhouding bij de NVO, spreekt Siebelt van ‘een zeer zeldzame administratie’ waarin precies uitgaven en gegevens van 170 onderduikers worden genoteerd. Minder nauwgezet is de groep Lex Bernard in zijn selectie, zodat – naar later blijkt – er nogal wat kaf onder het koren

schuilt. Vanaf 1944 is er in Leiden sprake van een groot netwerk van illegale organisaties, die geregeld overleg plegen. Al is er soms ook sprake van conflicten en wrijvingen. Dankzij contacten met ambtenaren op arbeidsbureau, distributiekantoor, gemeente en Duitse instanties kunnen onderduikers met valse of vervalste documenten en nood- en voedselkaarten weer ‘bovengronds’ verder leven. Daarbij spelen de Arbeidscentrale, die onder meer beschikte over tientallen nagemaakte stempels en de Warmondse drukkerij Van Elburg die 90.000 Ausweisen, Z-kaarten en Bestätigungen drukte, een rol van betekenis. Toch moeten ook veel onderduikers hun eigen boontjes doppen. Dat met het boek het laatste woord over ‘onderduiken’ niet is gezegd, blijkt uit de nogal eens

voorkomende zinsnede, dat op dat punt ‘weinig bekend is’ of ‘nader onderzoek wordt aanbevolen’. Dat geldt bijvoorbeeld voor de Leidenaren die hun toevlucht elders zoeken en de zelfstandig opererende verzetsgroepen. Het laat onverlet dat de intensieve zoektocht van Siebelt een scala van zeer interessante feiten heeft opgeleverd. De grote verdienste is dat het beeld van het verzet, dat door

de jaren sterk is bepaald door aanslagen, liquidaties en overvallen, wordt genuanceerd. Het schetst de enorme inzet en steun waarmee organisaties, groepen, groepjes en individuen de onderduiker aan een schuilplaats, geld, voeding(bonnen) en legitimatie hielp op de zware weg naar de vrijheid. De presentatie van het boek was op 6 mei bij boekhandel Kooyker in de Breestraat.

‘Leiden 40-45’ - Hans Blom, Alphons Siebelt - Uitgeverij WBooks - ISBN 978 94 625 8068 8 - 128 pagina’s - Prijs 24,95 euro.

‘Oorlogsdagboek van Han de Wilde 1940-1945. Saevis tranquillius in undis’ - A.D. van Berge Henegouwen, J.A. van Doorn-Beersma - Uitgeverij Ginkgo - ISBN 978 90 71256 37 0 - 564 pagina’s - Prijs 24,50 euro.

‘Hij zit bij de onderduikersbond’. Hulp aan onderduikers in Leiden tijdens de Duitse bezetting’ - Alphons Siebelt - Uitgeverij Primavera Pers - ISBN 978 90 5997 195 0 - 240 pagina’s - Prijs 24,50 euro.

Nieuw licht op een oorlogsfoto

Ons fotoboek *Leiden 40-45*, dat op 5 maart werd gepresenteerd, heeft een aangenaam positief onthaal gekregen. Het maakte vele tongen los en leverde niet alleen veel positieve reacties op, maar ook een aantal correcties. Eén van die correcties is bijzonder interessant en wij maken de lezers van *Oud Leiden Nieuws* daar graag deelgenoot van.

Het gaat om de foto’s van één van de klokken van de Hooglandse Kerk, die zijn opgenomen op bladzijde 52 en 53 van het boek. Eén van die foto’s belandde zelfs op de omslag van het boek, omdat het zo’n aansprekend beeld is. Volgens het bijschrift gaat om het weghalen van de klokken op 18 februari 1943, waarbij ook schade aan het kerkgebouw ontstond, omdat er een klok

tegen de kerk aanbotste. De ploeg van de firma Meulenberg uit Limburg die de verwijdering van de klokken op zich had genomen, poseerde – zo schrijven wij – niettemin tevreden in de Nieuwstraat bij de ingang van de kerk toen de klus geklaard was.

Deze foto blijkt echter niet uit februari 1943 te stammen, maar uit mei 1946, toen de firma Elderhorst uit Zoeterwoude de enige teruggekomen klok terughing. De mannen staan dus klaar om de klus te gaan klaren! De man links met hoed en pijp is J. Elderhorst, de baas van de firma. Hij staat in het boek ook op de groepsfoto op pagina 64, waarop ook het bij Elderhorst ondergedoken echtpaar Van Gelderen te zien is. Ook de begroeiing van de Burcht op de achter-

Tijdens het weghalen van de klokken raakt het dak van de kerk beschadigd (foto J.D. Capel).

grond van de klokkenfoto wijst geenszins in de richting van februari.

Hoe kan zoiets gebeuren? Wij hadden verschillende foto's van de klokkenroof, waarbij onveranderlijk werd uitgegaan van het weghalen. Dat deze foto's ook om het terughangen konden gaan (waarover wij wel wat gegevens verschaften om ons verhaal rond te maken), kwam eenvoudigweg bij niemand op. Wij kozen voor de twee beelden met de hoogste technische kwaliteit. Pas toen wij (het boek was al gedrukt) erop werden geattendeerd, dat het op deze foto's om het terughangen ging, zijn wij met een andere blik gaan kijken. Wij nemen twee foto's van wat wel degelijk het weghalen in 1943 is als illustraties bij dit stukje op.

Zo hebben de reacties op het boek, ook en misschien wel juist die met een corrigerende strekking, een heel positief resultaat opgeleverd. We

hebben nu een compleet beeld van de gang van zaken bij de roof van de klokken van de Hooglandse Kerk en van het terugkomen van één van die klokken. Het is natuurlijk nooit leuk om een fout te maken en zeker als die fout het bijschrift van dé aandachtstrekker betreft. Maar het blijft een aan de oorlog gerelateerde foto, namelijk uit de nasleep ervan, waarvan wij ook enkele andere beelden opnamen. Het biedt ons nu de mogelijkheid in dit blad een blik te geven in de keuken van het selectieproces, dat wij zo buitengewoon boeiend vonden en waarin meer voorbeelden waren van veranderende inzichten op grond van soms maar kleine aanwijzingen. Onderzoek is nooit af en biedt voortdurend interessante nieuwe vondsten en inzichten, ook als het om Leiden 40-45 gaat.

Hans Blom
Alphons Siebelt

Nieuwe bedrijfsleden

We zijn heel blij met de aanmelding van twee nieuwe bedrijfsleden, EDUARD en De Leeuw Makelaardij BV. EDUARD is een conceptstore in het totaal gerenoveerde pand op de hoek van de Hooglandse Kerkgracht en de Koppenhinksteeg. Dit is de voormalige drukkerij van Eduard IJdo. EDUARD staat voor Eerlijk, Duurzaam, Uniek, Ambachtelijk, Re-used en Design. Binnen dat concept vind je veel tassen (waaronder de grootste collectie FREITAG binnen de Benelux), sieraden van diverse ontwerpers, schoenen die je nergens anders vindt en leuke woonaccessoires en cadeautjes.

De Leeuw Makelaardij is al sinds 1951 actief in verzekeringen, makelaardij en hypotheeken. Het is een familiebedrijf dat verantwoordelijkheid en dienstbaarheid hoog in het vaandel heeft. De medewerkers van De Leeuw Makelaardij hebben een grote regionale kennis en zijn volledig op de hoogte van de nieuwe regelgeving.

HVOL BEDRIJFSLEDEN

Coördesign

Geelkerken Linskens
Advocaten

Alrijne Zorggroep (vestiging Diaconessenhuis)

Van Cleef Holding Leiden B.V.

De Clercq advocaten en belastingadviseurs

Coördesign BV

DUWO, studentenhuysvesting

EDUARD

Restaurant Engelbertha Hoeve

Geelkerken en Linskens, advocaten

HBK, Belastingadviseurs & Accountants

Hoogheemraadschap van Rijnland

De Leeuw Makelaardij BV

Motorhuis Holding B.V.

Rijksmuseum voor Volkenkunde

Regionaal Opleidingen Centrum Leiden (ROC)

De Ruyter de Wildt & De Vroom advocaten

SCOL Stichting Confessioneel Onderwijs Leiden

Tandartsenpraktijk Zoeterwoudsesingel

Teekens Karstens advocaten en notarissen

Zorgverzekeraar Zorg en Zekerheid

Wandeling gedempte grachten

Bij dit nummer van OLN ontvangt u de Gedemptegrachtenwandeling. U kunt die uiteraard zelf wandelen, maar als introductie wordt nu aangeboden om die onder leiding van een gids te lopen. Dit zal Piet de Baar zijn, een van de auteurs en kenner van het historische water in Leiden. De wandeling zal op een paar plaatsen afwijken van de route in het boekje en vooral de verhalen zullen totaal anders zijn (want over Leids water valt héél veel te vertellen).

De wandeling zal op vier verschillende dagen plaatsvinden, telkens voor een groep van maximaal 15 personen. De data zijn: zondag 31 mei, maandag 8 juni, vrijdag 19 juni en woensdag 1 juli, telkens om 14.00 uur stipt. Vertrek van de ingang van Museum voor Volkenkunde, Steenstraat hoek 1e Binnenvestgracht. Kosten: 10 euro per persoon. Duur: 2 ½ uur. Omdat het een flinke wandeling is, is het wenselijk om goed schoeisel te hebben en goed ter been te zijn. Aanmelden via info@waterambachtleiden.nl, onder opgave van de data op volgorde van voorkeur. U krijgt dan ruim tevoren bericht welke datum het voor u wordt. Wie eerst komt, eerst maalt...

COLOFON

Postadres:

Secretaris HVOL, Postbus 917,
2300 AX Leiden, tel 06-20211908

e-mail: secretaris@oudleiden.nl

ING bankrekeningnummers (alle t.n.v. Vereniging Oud Leiden) voor:

- contributies/schenken: NL74INGB0000175228
- betaling excursies: NL67INGB0005901264
- overige betalingen: NL03INGB0005887187

Website: www.oudleiden.nl

Website beeldbank: <http://beeldbank.oudleiden.nl>

Bestuur HVOL:

Rens Heruer, voorzitter@oudleiden.nl

Gerard Kramer, vicevoorzitter@oudleiden.nl

Adriaan Brandenburg, secretaris@oudleiden.nl

Victor Wijnands, penningmeester@oudleiden.nl

Emil Broesterhuizen, lezingen@oudleiden.nl

Tanneke Schoonheim, promotie@oudleiden.nl

Wim Bleijie

Overige contactpersonen:

Debbie van Steenpaal, website@oudleiden.nl

Jeroen Bruin, webmaster@oudleiden.nl

Rob Smit, excursiecommissie@oudleiden.nl

Hans van Ulden, beeldbank@oudleiden.nl

Lenie Witkam, jaarboekje@oudleiden.nl

Redactie Kwartaalblad:

Tanneke Schoonheim en Bram van Leeuwen

E-mail redactie: kwartaalblad@oudleiden.nl

Kamer van Koophandel nummer 40445843

ANBI-nummer 8043119112

International Standard Serial Number:

ISSN 2214-353X

Opmaak en druk: Drukkerij Sparta, Leiden